

OTİZM EYLEM PLANI 2025

YILLIK RAPOR

© 2025 TÜRKİYE OTİZM MECLİSİ

RAPORUN TAMAMI YA DA BİR BÖLÜMÜ, KAYNAK GÖSTERİLMEDEN ÇOĞALTILAMAZ, DAĞITILAMAZ, YAYINLANAMAZ VEYA HERHANGİ BİR ŞEKİLDE TİCARİ AMAÇLA KULLANILAMAZ. BİLİMSEL ÇALIŞMALAR VE SAVUNUCULUK FAALİYETLERİ KAPSAMINDA, AÇIK VE DOĞRU KAYNAK GÖSTERİLMEK KAYDIYLA ALINTI YAPILABİLİR.

TÜRKİYE OTİZM MECLİSİ

Otizm Eylem Planı Durum Raporu ve Çözüm Önerileri

Bu raporun amacı Otizm Eylem Planları sonrası Türkiye’de otizmlili bireylerin ve ailelerinin yaşadığı temel sorunları görünür kılmak, OEP’nin uygulamaya geçmeyen hedeflerini ortaya koymak, eksik kalan ve geliştirilebilecek yönlerini belirlemek, atılabilecek olumlu adımları tespit etmek, çözüm için somut politika önerileri geliştirmektir.

Otizmlili bireylerin ve ailelerinin eğitim hakkı, sağlık hakkı ve bağımsız yaşam hakkı ertelenemez. Otizmlili bireylerin ve ailelerinin refahı sosyal devlet anlayışını benimsemiş olan Anayasamız ile teminat altındadır.

Ailelerin, otizmlili çocuklarının aile yitimi sonrası hayatlarına dair kaygıları sürmektedir.

II. Otizm Eylem Planı da kâğıt üzerinde kalmamalı, şeffaf, ölçümlenebilir, yeterli bütçe ve insan kaynağı ayrılmış ve hak temelli bir biçimde derhal hayata geçirilmelidir.

Türkiye Otizm Meclisi olarak çağrımız şudur;

“Sessizliğin bedeli hayattır. Daha fazla zaman kaybetmeden otizmlilerin ve ailelerinin insan hak ve onuruna yaraşır yaşam koşulları için harekete geçilmelidir.”

- Rapor Özeti

Amaç, Temel Bulgular, Sonuç ve Öneriler (Sayfa 1-4)

- Otizm Eylem Planı 2025 - Yıllık Detaylı Rapor (sayfa 5-35)

ÖZET

1. Amac

Türkiye’de otizm alanında kamu politikalarının temel çerçevesini I. (2013–2019) ve II. (2023–2030) Ulusal Otizm Eylem Planları (OEP) oluşturmaktadır. OEP, Türkiye’de belirli bir engelli alanı için hazırlanmış ilk eylem planı olması açısından son derece önemli bir stratejik yaklaşımdır.

Türkiye Otizm Meclisi (TOM), 103 üye derneğiyle birlikte bu süreçte planların hazırlanmasında ve sahada izlenmesinde öncü rol üstlenmiştir.

Ancak, aslında sivil toplumca 2012’de çalışmaları başlayan ve dönemin bakanı tarafından 2 Nisan 2013’te açıklanan ilk planın üzerinden 12 yıl, ikincisinin üzerinden 2 yıl geçmesine rağmen hedeflerin büyük bölümü henüz hayata geçirilememiştir. Bugünkü tablo OEP’nin sonuç verebilmesi için hedef sürelerin tamamlanması beklemeden revizyon ve destekleme çalışmaları yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

2. Temel Bulgular

a. Politika, Yasal Çerçeve ve Bütçe

- OEP’ler, yasal bağlayıcılığı olan yönetmelik veya kanun niteliğinde değil, strateji belgesi konumundadır. Ülkemizde engellilik alanı henüz bir insan hakları konusu olarak ele alınmadığından OEP bazı yetkili kurumlarca gönüllülük kapsamında yürütülen faaliyetler olarak görülmekte, uygulama zorunluluğu bulunmadığı düşünülmektedir.
- Plan için merkezi ya da yerel bütçelerde özel kaynak ayrılmamış, faaliyetler niyet beyanı düzeyinde kalmıştır.

b. Uygulama Eksiklikleri

- Koordinasyon: ASHB koordinatör bakanlık olmasına rağmen Sağlık, Milli Eğitim, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gibi kritik kurumlar arasında eşgüdüm sağlanamamıştır.
- Sivil toplum katılımı: İlk OEP fikir ve ilk taslağı itibariyle dönemin Aile Bakanına savunucular tarafından götürülmüş ve STK’larla iş birliği yapılarak oluşturulmuştur. Ancak II. OEP hazırlık sürecinde STK’ların görüş ve katkısı alınmamış, bu sebeple sahadaki bazı acil ihtiyaçlar plana yansımamıştır.
- İzleme ve değerlendirme: Her iki otizm eylem planı için de bağımsız bir izleme mekanizması kurulmamış, performans göstergeleri belirlenmemiştir. Özetle OEP’nin tam

işlemese de bir koordinasyonu var ancak denetleyicisi yoktur. Bu da planın etkisini azaltmaktadır.

- Veri eksikliği: Türkiye’de kaç otizmlili birey olduğu hala bilinmemektedir. Güncel ve ayrıştırılmış veriler olmayınca hedefleme ve kaynak dağılımı rastlantısal kalmaktadır.
- İnsan kaynağı: Öğretmen, özel eğitimci, çeşitli özel terapistler hatta sağlık çalışanlarının dahi konuya dair bilgisi ya mevcut değil ya da yetersizdir, otizm alanına özel sosyal hizmet uzmanı ya da özel bakım uzmanı yok denecek kadar azdır.
- Toplumsal farkındalık: Medyanın otizme dair seçtiği odak noktalar (yalnızca şiddet, ölüm haberlerinin verilmesi) ve dili itibarıyla (otizm salgını, korkutan otizm artışı vb) damgalayıcı, travma üretici ve otizm korkusu yayarı biçimdedir. Otizme yaklaşım bilinçlendirici ve hak temelli değil muhtaçlık, yardım, şiddet, korku temellidir.

c. Bakanlıklar Bazında Durum

- Milli Eğitim Bakanlığı: Kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi ve genel olarak özel eğitim ciddi dirençle karşılaşmakta, BEP süreçleri göstermelik kalmakta, RAM raporları işlevsiz uygulanmaktadır. MEB istatistiklerine göre okul çağına gelen pek çok otizmlili birey belirli bir süre içinde ya eğitimden kopmakta ya da lise diploması aldığı halde henüz okuma yazma öğrenememiş düzeyde olabilmektedir. Örgün eğitimde çok yoğun bir dışlanma, ayrımcılık sorunu yaşanmakta, otizmlili bireylerin belirli özel alanlarda izole olması gerektiği inancı otizmlili öğrencilerin bütün geleceğini şekillendirmektedir.
- Sağlık Bakanlığı: ÇÖZGER raporları ve erişim süreçleri aileleri mağdur etmektedir. Yenilenen II. OEP’te kritik sağlık hizmetlerine dair bazı maddeler bakanlık tarafından plandan çıkarılmış, yerlerine başka bir çözüm önerilmemiştir. Otizmlili bireyler ve aileleri hastanelerde yasal öncelik haklarından yararlanamamakta, en ufak bir tıbbi müdahalede büyük sorunlar yaşamaktadır. Sağlık Bakanlığı konuyu Aile bakanlığının ana konusu olarak görmekte, OEP ile ilgili çalışmalar yeterince ivme ya da önem kazanmamaktadır. Halihazırda çocuk nöroloğu olmayan iller mevcuttur, aileler epilepsi tanısı için başka bir ile gitmek zorunda kalmakta, bu masrafları da kendileri karşılamaktadır.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı: Bakım merkezlerinde ihmal ve şiddet hatta ölüm vakaları yaşanmakta, ailelerin güven sorunu artmaktadır. Bakım maaşları kesilen çok sayıda aile mevcuttur. Gerek Sağlık bakanlığı raporlama sistemi gerek yönetmeliklere ek yapılarak bakım maaşı kriterlerinin daraltılması sebebiyle geçen yıl çok sayıda ailenin bakım maaşları kesilmiş, tekrar bağlanmamıştır. Bakım maaş sistemi sadece gelire odaklı kriterlerle değerlendirilmekte, bu da eğitim, sağlık, bakım giderleri son derece yüksek olan otizmlili bireylerin ailelerinin bu kriter sebebiyle sosyal destekten mahrum kalması sonucunu getirmektedir. Gündüzlü bakım merkezi sayısı ve kabul kriterleri son derece yetersizdir, otizmlili bir bireyin ailesinin doktora gitmek için dahi çocuğunu bırakabileceği, hasta olduğunda geçici bakım alabileceği bir sistem kurulamamış, birkaç ilde açılan bu

merkezler istenen sayıya ve niteliğe ulaşmamıştır. Bu merkezler yine hafif raporlu öğrencileri tercih etmekte, yetişkin orta ve ağır otizm raporu olan otizmliler bu uygulamada dahi ayrımcılığa uğramaktadır.

- Yerel yönetimler: OEP sürecine yerel yönetimler hiçbir şekilde dâhil edilmemiş, yurttaş doğrudan dokunacak hizmetler devre dışı kalmıştır. Pek çok gelişmiş ülkede bu tür sosyal hizmet alanlarının yerel yönetimlerce çözüldüğü bir gerçek iken OEP hiçbir şekilde bu tür bir çözümü kolaylaştırıcı strateji ve bütçeleme içermemektedir.

d. Yasal Olarak Mevcut Durum

- Uluslararası yükümlülöklere (BM Engelli Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi) rağmen otizmliler eğitim, sağlık, sosyal yaşam, bakım ve istihdamda yaygın ayrımcılığa uğramaktadır.
- Güncel veri eksikliği, politika tasarımı engellemekte; nitelikli eğitime erişim, istihdam, bakım ve bağımsız yaşam hakkı temel sorun alanları olmaya devam etmektedir.
- II. OEP'in öngördüğü 69 faaliyetten yalnızca 9'u tamamlanmıştır.

3. Sonuclar

- Otizm Eylem Planları, sahada istenen etkiyi yaratamamış, otizmliler ve ailelerinin hayatında kayda değer bir dönüşüm sağlayamamıştır. En kritik sorun, planların yasal bağlayıcılıktan yoksun olması, bütçe ve kaynak ayrılmaması, veri temelli bir izleme, raporlama ve denetleme sisteminin işletilmemesi ve STK'ların karar süreçlerinden dışlanmasıdır. Mevcut durumda otizm politikaları, "hak temelli bir yaklaşım" yerine "yardım temelli" anlayışla sınırlı kalmaktadır.

4. Cözüm Önerileri

4.1. Politika ve Yönetişim

- OEP'lerin strateji belgesi olmaktan çıkarılıp yasal dayanağı kavuşturulması (kanun ve yönetmelik).
- Her hedef için özel bütçe ve insan kaynağı ayrılması, yıllık ilerleme raporların kamuoyuna açıklanması.
- Bağımsız İzleme ve Değerlendirme Kurulu kurulması (üniversiteler, STK'lar, yerel yönetimler, uzmanlar dahil).

4.2. Eğitim

- Kaynaştırma/bütünleştirme eğitime yönelik dirençlerin ortadan kaldırılması için okul yönetimlerine yaptırım ve teşvik mekanizmaları geliştirilmesi.
- BEP süreçlerinin şeffaf ve hesap verebilir hale getirilmesi.

- Halk eğitim ve hayat boyu öğrenme programlarının kesintisiz sürdürülmesi, yetişkin otizmliler için kursların yaygınlaştırılması.

4.3. Sağlık ve Sosyal Hizmetler

- ÇÖZGER raporu süreçlerinin basitleştirilmesi, otizmlili bireylerin sürekli yeniden rapor almak zorunda bırakılmaması.
- Her ilde gündüzlü ve yatılı bakım merkezlerinin açılması, mevcutların bağımsız denetimlere tabi tutulması.
- Sağlık hizmetlerinde (acil servis, dış sağlığı, psikiyatri) otizme özel birimler kurulması. Gerekli durumlarda otizmlili bireylerin yatış yapmalarına imkân sunacak yatılı Acil Durumlarda Kriz Müdahale Birimlerinin hastanelerde oluşturulması.

4.4. Veri ve Farkındalık

- Ulusal otizm veri tabanı kurulması, tüm bakanlıkların ortak veri protokolleriyle çalışması. Hak temelli kamu farkındalık kampanyaları yapılması, medyada damgalayıcı dilin önlenmesi.

Otizm Eylem Planı Durum Raporu ve Çözüm Önerileri

2025 YILLIK RAPOR

İçindekiler

GİRİŞ

1- OTİZM EYLEM PLANININ ETKİNLİĞİ

2- OTİZM EYLEM PLANI MEVCUT DURUM VE YASAL DAYANAKLAR

-II. OEP'in Kapsamı ve İçeriği,

-II. OEP Yürütme Kurulu İzleme Toplantısı

-TBMM Down, Otizm ve Nadir Hastalıklar Araştırma Komisyonu ve Sonuç Raporu

3- OTİZM EYLEM PLANLARININ BAKANLIK VE İLLERDEKİ DURUMU

- Bakanlıklar ve II. OEP İl İzleme Kurulları

4-SONUÇ VE ÖNERİLER

5- ULUSLARARASI İYİ ÖRNEKLER

6- TOM -Türkiye Otizm Meclisi Çalışmaları

GİRİŞ

Otizm Nedir?

Otizm, doğuştan gelen ve genellikle yaşamın ilk yıllarında fark edilen karmaşık bir nöro-gelişimsel farklılıktır. Tıp dilinde OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) olarak tanımlanmaktadır. ABD’den alınan “disorder” kavramının çeviri olarak doğruluğu üzerine tartışmalar sürmektedir. Psikiyatri, nöroloji, metabolizma, psikoloji ve pek çok başka bilim dalı tarafından kullanılan kavram ve terimler bir yana en önemli gerçeklerden biri ortak özellikleri olsa da her otizmlili bireyin varlığının özgün, ihtiyaçlarının çeşitli, her insan gibi güçlü ve zayıf yanlarının bulunmasıdır.

Otizmlili bireylerin başkalarıyla iletişim kurma, etkileşimli oyunlar oynama, arkadaş edinme gibi sosyal becerilerinde akranlarına kıyasla belirgin zorluklar ya da sorunlar görülür. Sözel ve sözel olmayan iletişimi anlama ve kullanmadaki sınırlılıklar ya da farklar diğerleri ile ilişki başlatma ve karşılıklı ilişki sürdürmedeki bazı zorluklar biçiminde kendini göstermektedir. Otizmin bir diğer özelliği yinelenen davranışlar ve sıra dışı ilgililerdir. Ancak unutulmamalıdır ki otizm bir yelpazedir, bir otizmlili bireyde bu özelliklerin çok azı görülebileceği gibi aksine çok yoğun sorunlarla karşı karşıya olan hatta zamanla ek tanımlar alabilen otizmlili bireyler de bulunmaktadır. Ülkemizde de örneğin epilepsinin eşlik ettiği otizm vakaları gibi sağlık yoğun ihtiyaçları fazla olan çok sayıda otizmlili birey mevcuttur.

Otizmin Yaygınlığı

Hastalıkları Önleme ve Kontrol Merkezi (Centers for Disease Control and Prevention-CDC) 15 Nisan 2025 tarihinde paylaştığı raporda ABD’de her 31 çocuktan 1’inin otizm spektrumunda yer aldığını belirtmiştir.

Ülkemizde otizmlili çocuk sayılarını ortaya koyan bir çalışma henüz yoktur ancak uzmanlar 31 çocukta 1 verisinin diğer ülkelerde de hemen hemen aynı olduğunu tahmin etmektedir.

1985 yılında her 2.500 çocuktan birine konan otizm tanısı, 2001 yılında 250, 2013 yılında ise 88 çocuktan birine denk gelirken, günümüzde her 31 çocuktan 1’i otizm tanısı almaktadır. Geçmiş yıllara göre otizmlili çocuk sayısında dikkat çekici bir artış olmakla birlikte sayının artmasında otizmin daha iyi bilinmesinin ve fark edilmesinin, tanı kriterlerini bir payı olduğu unutulmamalıdır.

Nüfusa projeksiyon yaptığımızda ülkemizde 2 buçuk milyonun üzerinde otizmlili birey olduğu, bu durumdan etkilenen etkilenen yaklaşık 10 milyona yakın aile ferdi bulunduğu ve 0-18 yaş aralığında 703.766 çocuk ve genç olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye’de Otizmlili Bireylere Yönelik Kamu Politikaları

Türkiye’de doğrudan otizmlilere yönelik hazırlanan kamu politikalarına baktığımızda iki temel referans belge mevcuttur. Bunlar I. ve II. Otizm Eylem Planlarıdır.

Bugün üye 103 derneğiyle Türkiye Otizm Meclisi, 2006-2014 yılları arasında faaliyet gösteren Otizm Platformu hedeflerinin sürdürücüsü konumunda bir şemsiye platform olarak, Otizm Eylem Planı'nın (OEP) hazırlanmasında öncü bir misyon üstlenmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından 2 Nisan 2016'da I. Otizm Eylem Planı, 2 Nisan 2023'te de II. Otizm Eylem Planı ilan edilmiştir.

Türkiye'de bir engel grubu adına yapılan ilk eylem planı olması açısından otizm eylem planlarının varlığı çok önemlidir.

2016-2019 arasındaki dönemi içeren I. Otizm Eylem Planı kapsamındaki çalışmaların uygulanmasının yetersiz kalması, otizmliler ve ailelerinin hayatında fark yaratan sonuçlar ortaya koyamaması otizm camiasında hayal kırıklığı yaratmıştır. 2023-2030 yıllarını kapsayan II. OEP'in ilan edilmesinin üzerinden de 2 yıl geçmesine rağmen planda hedeflenen çalışmaların büyük çoğunluğunun belirlenen tarihler içinde yapılmadığı tespit edilmiştir.

1- OTİZM EYLEM PLANININ ETKİNLİĞİ

OEP'nin otizmlili bireylere ve ailelerinin hayatlarına doğrudan etkileri son derece sınırlı kalmıştır. Otizm Eylem Planı'nın (OEP) Türkiye'de sahada istenen etkiyi gösterememesinin birçok yapısal, yönetsel ve toplumsal nedeni bulunmaktadır. Bunlar yalnızca uygulama düzeyinde değil, aynı zamanda politika yapım sürecinin kendisine dair sorunlara da işaret etmektedir.

Bu rapor kapsamında, II. Otizm Eylem Planı'nın uygulanmasına ilişkin mevcut duruma, Türkiye Otizm Meclisi tarafından yapılan çalışmalara, otizmliler ve ailelerinin yaşadıkları öncelikli sorunlara ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Çalışmanın amacı, doğrudan sahada yapılan izlemelerde tespit edilen eksikliklerin giderilmesi, otizmlilerin ve ailelerinin insan hak ve onuruna uygun bir yaşam sürebilmesi için gerekli adımların atılmasına katkıda bulunmaktır.

1.1. Bağlayıcılık ve Yasal Dayanak Eksikliği

Otizm Eylem Planı bir “politika belgesi” olarak hazırlanmasına rağmen hukuki niteliği itibariyle bir yasa ya da yönetmelik değil bir strateji belgesi konumundadır. Bu nedenle planın uygulanmasından sorumlu tutulan ve OEP'de “görev” verilen hiçbir kurumun uygulamaların hayata geçirilmesine dair yasal bir zorunluğu bulunmamaktadır. İlgili kamu kurumlarının büyük bölümü planı uygulamakla yükümlü değilmiş gibi davranmakta, planın gerektirdiği görevleri “gönüllülük” kapsamında görmek veya hiç dikkate almamaktadır. Zaman zaman idari amirlerin şahsi gayreti ya da talimatı ile bazı adımlar atılıyor olsa da bu “zorunlu olmama” hali OEP'den istenen verimin alınmasını engellemektedir. Bazı adımların atılması ancak yetkililerin tercihleriyle, tasarruf tedbirleri gibi gerekçelerle kesintiye uğraması gibi sebeplerle alınan

kararların uygulanmaması ve hatta belirgin bir dirençle engellenmesi “buna gelene kadar ne sorunlar var” gibi küçümsenmesi dahi söz konusu olabilmektedir.

1.2. Bütçe Ayrılmaması

OEP’nin uygulamaya konulması için merkezi ya da yerel bütçelerde özel bir kaynak ayrılmamış olması, planın yalnızca “niyet beyanı” olarak kalmasına neden olmuştur. OEP hedeflerinin hiçbirine ulaşmak için somut kaynaklar ve insan kaynağı sağlanmamıştır. Bu iki önemli durum da uygulamanın sahaya inmesini fiilen imkânsız kılmış, görevli bakanlıkların sınırlı bütçelere sığacak en yüzeysel faaliyetleri tercih ederek gerçekleştirip en acil ve yapısal konularda adım atamamasına sebebiyet vermiştir.

1.3. Koordinasyon Eksikliği

Otizmlili bir bireyin ve ailesinin sorunları 360 derece çeşitli ve derinliklidir, dolayısıyla çözümlerin de entegre çalışmalarla hayata geçmesi gerekmektedir. Ancak görevli bakanlıkları arasındaki koordinasyon eksikliği sebebiyle kurumlar arasında görev dağılımı, veri paylaşımı ve ortak sorumluluk mekanizmaları yeterince işletilmemiştir. Bakanlıkların birbirinin dikey denetleyici konumunda olmaması sebebiyle Aile Bakanlığı özellikle MEB ve Sağlık Bakanlığı’nın OEP’ye dair ilerlemesini koordine veya kontrol etmesini imkânsız kılmaktadır. Bu koordinasyon biçiminin mutlaka değiştirilmesi gerekmekte, denetleme mekanizması tüm bakanlıkların üst denetimini yapan Cumhurbaşkanlığı makamında oluşturulmalıdır.

1.4. Özellikle 2. Otizm Eylem Planında Sivil Toplumun Katılımının Olmaması

Planın hazırlanması sürecinde bazı STK’lara danışılmış olsa da bu katılım temsili düzeyde kalmış ve karar süreçlerine gerçek bir etkisi olmamıştır. 2. Otizm Eylem Planı STK’lar tarafından ancak yayınlandığında görülebilmüş, taslak aşamasında bile alınamamıştır. Otizmlili bireylerin ve ailelerinin gerçek ihtiyaçları ve öncelikleri planda yeterince yer bulamamıştır.

1.5. İzleme ve Değerlendirme Mekanizmasının Kurulmaması

Planın uygulanıp uygulanmadığını izleyecek bağımsız ya da resmi bir izleme ve değerlendirme mekanizması kurulmamış, performans göstergeleri belirlenmemiştir.

Hedeflerin hangilerinin başarıldığı, ne kadar ilerleme sağlandığı ya da başarısızlık nedenlerinin neler olduğu konusunda hiçbir resmi analiz yapılmamıştır.

1.6. Yerel Yönetimlerin Sürece Dahil Edilmemesi

OEP, merkezi yönetim odaklı hazırlanmış, belediyeler ve yerel idareler sürece dahil edilmemiştir.

Otizmlili bireylerin günlük yaşamlarında en çok temas ettikleri kurumlar olan yerel yönetimlerin dışarda kalması, planın doğrudan yurttışa dokunmasının önündeki engellerden biridir.

1.7. Veri Eksikliği ve Kanıt Temelli Yaklaşımın Olmaması

Türkiye’de otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin sayısına, gereksinimlerine ve hizmetlere erişimine dair kapsamlı ve güncel bir veri tabanı yoktur. Politika tasarımı, hedefleme ve kaynak dağıtımı rastgele ya da varsayımlara dayalı yapılmıştır. İhtiyaca göre önceliklendirme yapılmamıştır.

1.8. İnsan Kaynağı Yetersizliği

Otizm alanında çalışan nitelikli öğretmen, terapist, hekim, sosyal hizmet uzmanı sayısı çok yetersizdir. Plan kapsamında önerilen hizmet modelleri uygulanabilir olmaktan çıkmıştır çünkü bu hizmetleri sunacak profesyonel kadro yok ya da nitelik itibarıyla yetersizdir.

1.9. Toplumsal Farkındalık Eksikliği ve Ayrımcılık

Otizme yönelik toplumsal farkındalık kampanyaları sınırlı ve çoğu yüzeysel kalmış, medya dili dahi sıklıkla damgalayıcı olmuştur. Toplumda “hak temelli” değil, “yardım ve muhtaçlık temelli” bir yaklaşım hâkim olmaya devam etmiş, bu da planın insan hakları eksenli dönüşüm yaratmasını engellemiştir.

1.10. Politik İrade Eksikliği

Devletin üst düzeyinde, yani Cumhurbaşkanlığı, Bakanlar Kurulu ya da Meclis düzeyinde bu plana sahip yeterince sahip çıkılmamıştır. Tüm ülkedeki kamu gücünü harekete geçirebilecek güçlü bir “politik duruş” olmamıştır. Alt kademedeki bürokratlar da bu planı önceliklendirilmemiştir. Plan, tabiri caiz ise ağır aksak ilerlemeye çalışan bir “raf projesi” olarak kalmıştır.

2- OTİZM EYLEM PLANI MEVCUT DURUM VE YASAL DAYANAKLAR

-II. OEP’in Kapsamı ve İçeriği,

-II. OEP Yürütme Kurulu İzleme Toplantısı

-TBMM Down, Otizm ve Nadir Hastalıklar Araştırma Komisyonu ve Sonuç Raporu

Türkiye, Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (EHIS) ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye (ÇHS) taraf olan devletler arasında yer almaktadır.

Ülkemizdeki engelli bireylerin hakları Anayasa ve ilgili kanunların yanı sıra Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle de korunma altına alınmıştır. Uluslararası sözleşmelerde engelli bireyler ve ailelerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesini sağlayacak politika ve hizmetlerin geliştirilmesi konusundaki ana sorumlunun taraf devletler olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Dolayısıyla bu anlamda engelli bireylerin ve ailelerinin eşit bir yurttaş olarak haklarını kullanabildiği kamu politikalarının oluşturulması, eylem planlarının yapılması ve uygulanması bir gerekliliktir. Buna rağmen yazılı metinlerle uygulamalar arasında büyük bir uyumsuzluk vardır.

Türkiye’deki otizmlilerin temel haklarına erişimde ayrımcılığa uğradığı resmi olarak da bilinen bir gerçektir. Eğitim, sağlık, sosyal hayata katılım ve istihdam başta olmak üzere her alanda yaşanan pek çok hak ihlali olması ve yaşanan ayrımcılıklar devletin tedbir olarak eylem planı hazırlamasının önünü açmıştır. Örneğin nitelikli eğitime erişim otistiklerin yaşadığı en büyük sorunların başında gelmektedir. Eğitime ve sağlığa erişim pek çok hakkın ön koşuludur. Erken çocukluktan itibaren hak edilen desteğin alınamaması sonraki dönemlerde sosyal hayata katılımdan istihdama kadar hayatın her alanını ve engelli bireylerin yaşam kalitesini etkilemektedir.

II. Ulusal Otizm Eylem Planı (2023-2030) dönemin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı tarafından 2 Nisan 2023 tarihinde ilan edilmiştir.

- Toplumsal Kabulü ve Bilinci Artırmak,
- İstatistik Üretilerek Veriye Dayalı İzlemeyi Sağlamak,
- Erken Tanı, Takip ve Müdahale Programlarını Güçlendirmek,
- Etkili Sosyal Hizmet Modelleriyle Bireyi ve Aileyi Güçlendirmek,
- Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Çalışmalarını Desteklemek,
- Özel Eğitim ve Destek Eğitim Hizmetlerini Güçlendirmek,
- Çalışma Hakkının Hayata Geçirilmesi İçin Açık, Bütünleştirici ve Erişilebilir İş Piyasası ve Çalışma Ortamları Oluşturmak,
- Sportif, Sanatsal ve Kültürel Etkinliklere Katılımı Desteklemek,
- İş Birliği ve Koordinasyona Dayalı İzleme Sistemini Geliştirmek amaçları üzerine inşa edilen II. Ulusal Otizm Eylem Planı’nın 9 hedefe yönelik faaliyetlerle hayata geçirilmesi planlanmıştır. II. OEP’in izlenmesi aşamasında, sorumlu kurum, ilgili kurum, süre ve faaliyetlere ilişkin göstergeler belirlenmiştir.

Kamu hizmetlerinin öncelikli amaçlarını belirleyen II. Ulusal Otizm Eylem Planı’nın faaliyetleri, bir yıllık kısa vadeli, 1-3 yıllık orta vadeli, 3-6 yıllık daha uzun dönemli hedefleri ve 7 yıla yayılan sürekli amaçları kapsamaktadır. II. OEP’in giriş bölümünde, ülkemizin Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (EHIS)’ye taraf olduğu ve bu sözleşmenin ulusal politika uygulamalarına ışık tuttuğu belirtilmektedir. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve ‘kimseyi geride bırakmama ’vaadi hatırlatılmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), I. OEP’te olduğu gibi II. OEP’te de koordinator bakanlıktır. ASHB ağırlıklı olarak farkındalık çalışmalarının yürütülmesi, kurumlar arası koordinasyon, sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması gibi hedeflerden sorumludur. SB ise erken

tanı, tedavi ve müdahale zincirinin kurulması hedefleri ile ilgili tek sorumlu kurum olarak belirlenmiştir. Acil durumlar için kritik müdahale programlarının geliştirilmesi ve uygulanması da SB'nin ana sorumlulukları arasında yer almaktadır. MEB'e ise eğitsel değerlendirme, özel eğitim destek eğitimi ve rehabilitasyon hizmetlerinin geliştirilmesi sorumlulukları verilmiştir. Ailelere yönelik hizmetlerin geliştirilmesi ise her üç kurumun da hedefleri arasında yer almaktadır.

II. OEP'in izleme, raporlama, değerlendirme ve bütçelendirmesinin nasıl yapılacağı da plan kapsamında belirlenmiştir. Buna göre II. OEP, ASHB ve Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM) koordinasyonunda, sorumlu bakanlıkların ve ilgili kurumların destekleriyle yürütülmektedir. Sekreteryaya EYGHM'dir. II. OEP'in izlenmesinden ve değerlendirilmesinden Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı sorumludur.

OEP'te İzleme ve Değerlendirmeye ilişkin bir mekanizmanın varlığı ve bu mekanizmanın tanımlanmış olması önemlidir. İl İzleme Komisyonları kurulacağı ve bu kurulların, II. OEP faaliyetlerinin 81 ilde uygulanmasından, koordinasyonundan ve raporlanmasından sorumlu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca II. OEP'te belirlenen hedefte, eylem alanları ve faaliyetlere ilişkin bütçenin ilgili ve sorumlu kurumların yıllık bütçelerinde gösterilmesi öngörülmüştür.

II. OEP Yürütme Kurulu İzleme Toplantısı

II. Ulusal Otizm Eylem Planı Yürütme Kurulu Toplantısı, 29 Kasım 2024 tarihinde EYHGM koordinasyonu ve Genel Müdürü Yasin Akar başkanlığında Ankara'da yapılmıştır. Toplantıda eylem planından sorumlu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra otizm alanında çalışan STO'lerin temsilcileri yer almıştır. TOM Sekreteryası Av. Sedef Erken ve Ankara'da bulunan TOM YK üyesi Gülegül Ergun toplantıya Türkiye Otizm Meclisi'ni temsilen katılmıştır. TOM, sonraki toplantıların tematik olarak yapılmasını önermiş, daha sık toplantı yapılarak her alanın detaylı şekilde incelenmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Ancak Kasım 2024 sonrası hiçbir toplantı düzenlenmemiştir.

Bakanlıkların yanı sıra ilgili kurumların II. OEP kapsamında yaptıkları çalışmaların aktarıldığı bu ilk toplantıda II. OEP'in uygulanması için bakanlıklar bazında ne kadar bütçe ayrıldığına ya da planda belirtilen uygulamaların hayata geçirilmesi için yapılan harcamalara ilişkin bilgi verilmemiştir.

II. Ulusal Otizm Eylem Planı (2023-2030), 9 hedef doğrultusunda belirlenen faaliyetlerle hayata geçirilmesi planlanan kapsamlı bir strateji olarak hazırlanmıştır. Bu amaçla 69 faaliyet planlanmıştır. Bu faaliyetlerin sadece 9'u tamamlanmıştır. Konuyla ilgili detaylı tablo aşağıda yer almaktadır.

II. Ulusal Otizm Eylem Planı Genel Değerlendirme Tablosu

Kurum Adı	Sorumlu Sayısı	Olduğu Faaliyet	Tamamlandı	Devam Ediyor	Başlanmadı
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	23		3	17	3
Gençlik ve Spor Bakanlığı	3		1	1	1
Kültür ve Turizm Bakanlığı	1		-	1	-
Millî Eğitim Bakanlığı	24		2	9	13
Mesleki Yeterlilik Kurumu	1		-	1	-
SGK	1		-	1	-
Sağlık Bakanlığı	9		-	9	-
TÜBİTAK	1		-	1	-
İŞKUR	2		-	2	-
YÖK	4		3	1	-

*Tabloda gösterilen faaliyet sayıları 7 yılı (2023–2030) kapsamaktadır.

Plandaki hedeflerden biri de “İstatistik Üretilerek Veriye Dayalı İzlemeyi Sağlamak”tır. OSB olan bireylere yönelik hizmetlerin etkinliğini artırmak amacıyla güvenilir, karşılaştırılabilir ve erişilebilir veri toplanmasını hedeflemektedir. Bu doğrultuda, kamu kurumları arasında veri toplama standartlarını belirlemek üzere çalışma komisyonlarının kurulması, veri paylaşımını sağlamak için protokollerin imzalanması ve tanı, eğitim, sağlık, istihdam gibi alanlara ilişkin veri setlerinin oluşturulması planlanmıştır. Ayrıca, OSB’ye ilişkin yıllık raporlamaların hazırlanarak Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün web sayfasında yayımlanacağı belirtilmiştir.

II. Ulusal Otizm Eylem Planı’nın yayımlanmasının üzerinden iki yıl geçmesine rağmen, “İstatistik Üretilerek Veriye Dayalı İzlemeyi Sağlamak” hedefine ulaşmada ciddi eksiklikler olduğunu gözlemlenmiştir. Gerçekleştirilen toplantıda konuya ilişkin bu konuda çalışmalar devam etmektedir ifadelerine yer verilmiştir.

TOM üyeleri, çalışmaları kapsamında veri talebinde bulunduklarında, ASHB, MEB, Sağlık Bakanlığı gibi ilgili bakanlıklardan eksik, gecikmeli, talep edilen konuyla ilgisi olmayan veya olumsuz yanıtlar aldıklarını ifade etmişlerdir.

Mevcut durumun veriye dayalı bir şekilde ortaya konamaması, ihtiyaçların tam olarak belirlenmesinde, geliştirilen projelerin etkinliğinin değerlendirilmesinde ve sürecin şeffaf bir şekilde yürütülmesinde önemli aksaklıklara yol açmaktadır.

Ülkemizdeki otizmlili bireylerin otizm düzeylerinin nasıl dağılım gösterdiği, kaç otizmlili çocuğun okula gittiği, kaç otizmlili yetişkinin çalıştığı, bakım merkezlerinde ne kadar otizmlili birey olduğu, kaç ailenin bakım ya da engelli maaşlarından yararlanabildiği, kaç aile bireyinin durumdan etkilendiğine ilişkin kamuoyuna açıklanan veriler mevcut değildir.

Oysa otizmlili çocukların erken tanılanması, tanı alan çocukların ve ailelerinin sağlık, kapsayıcı eğitim, meslek edinimi, istihdam, bağımsız yaşam ve bakım gereksinimlerinin nitelikli bir şekilde karşılanabilmesi için güvenilir ve erişilebilir veri toplamak, analiz etmek ve paylaşmak hayati bir gerekliliktir. Bu süreçte ilgili kurumların, veri üretimi, paylaşımı ve izleme faaliyetlerini etkin şekilde yürütmesi ve bu konuda daha fazla şeffaflık sağlaması büyük önem taşımaktadır.

Bu nedenle, II. Ulusal Otizm Eylem Planı (2023-2030) kapsamında en önemli hedeflerden biri olan “İstatistik Üretilerek Veriye Dayalı İzlemeyi Sağlamak” amacının etkin bir şekilde hayata geçirilmesi için, sorumlu kurum olan T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nı belirlenen süre ve göstergeleri dikkate alarak süreci şeffaf, sistematik ve sonuç odaklı bir şekilde yürütmeye ve gerekli adımları ivedilikle atmaya, ilgili diğer bakanlıkları da veri bilgisi sağlama noktasında işbirliği yapmasına ihtiyaç vardır.

Erken tanı ve erken müdahale zincirinin kurulması kapsamında bulunan otistiklerin sağlık haklarına yönelik faaliyetler Sağlık Bakanlığı (SB) sorumluluğundadır. Engelliler için sağlık kurulu raporu, engelli bireyin pek çok hakkı kullanabilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu rapor SB tarafından yetkilendirilmiş hastanelerdeki heyetler tarafından düzenlenir. Bireylerin engellilik durumlarını, engel gruplarını, engellilik tür ve derecelerini gösterir. Engelli aylığı, evde bakım yardımı, bakım hizmetleri, özel eğitim, istihdam, sağlık gibi alanlarda tanımlanmış hak ve hizmetlerden yararlanmak için gerekli olan bu rapor, engelliler için düzenlenmiş vergi indirimleri ve muafiyetlerinin yanı sıra çeşitli alanlardaki indirimler için de kullanılmaktadır.

Danıştay 10. Dairesi'nin E. 2019/7783 esasına kayden açılan davada, "Tanıdan itibaren özel koşul gereksinimi vardır (ÖKGV)" ibareleri iptal edilmiştir. Bu iptalden sonra SB tarafından verilen raporlardaki oranlar farklılık göstermeye başladığı için pek çok ailenin bakım maaşları kesilmiş, hak kayıpları başlamıştır. Bu ailelerin gelir kaybının otizmlili bireylerin hayatına nasıl yansıdığına örneğin beslenme, sağlık ya da eğitim alanlara erişiminin ne oranda sınırlandığına dair bir çalışma da mevcut değildir.

II. Otizm Eylem Planı’nın revize edildiği belirtilerek Aralık 2024’te yeni bir metin paylaşılmıştır. TOM üyelerinden Denizli Otizm Derneği tarafından yapılan izleme çalışmasında Sağlık Bakanlığı’nın ilk planda yer verdiği altı maddeye revize edilen planda yer verilmediği tespit edilmiştir. Aşağıdaki maddeler revize edilen II. OEP’te yer almamıştır:

3.2.1. Devlet, Şehir, Üniversite hastaneleri ve/veya eğitim ve araştırma hastanelerinde OSB olan çocuklar ve ailelerine hizmet sunulmasına olanak sağlayan birimler yaygınlaştırılacaktır.

3.2.3. OSB olan çocuğa sahip ailelere duygusal çöküş, öfke veya kriz durumlarında yardımcı olabilecek tam teşekküllü hastaneler bünyesinde “Kritik Müdahale ve Güvenli Alan” adı altında çok disiplinli acil müdahale hizmet birimleri kurulmasına yönelik model geliştirilecektir.

3.2.4. Acil müdahale kriz ekiplerine yönelik OSB olan bireylere müdahale eğitimleri düzenlenecektir.

3.2.5. Ergenlik dönemi başta olmak üzere depresyon, anksiyete, panik atak ve diğer OSB’ye eşlik edebilecek psikolojik durumlar açısından OSB olan çocuklara/ergenlere psikolojik destek ve bilgilendirme çalışmaları yapılacaktır.

3.2.6. OSB olan bireyler için tanılanan raporların e-devlet üzerinden diğer kurumlarla paylaşımının ve geçerliliğinin sağlanarak; vasilik, askerlik, SGK ile ilgili işlemler vb. alanlarda OSB olan bireylerin yeniden rapor alması uygulamasına son verilecek yasal düzenleme yapılacaktır.

5.2.1. Tanı konulduğu andan itibaren hastanede ailelerin bilgilendirildiği, bireysel danışmanlık hizmetinin de verilebileceği “Tanı Bildirme ve Bireysel Danışmanlık Protokolü” geliştirilecektir. Protokolün sağlık kuruluşlarında uygulamaya konulması sağlanacaktır.

5.2.2. Ailesi yanında öfke nobeti geçiren OSB olan bireyler için “Öfke nobeti / duygusal çöküş müdahale protokolü” geliştirilecektir.

5.2.3. Erişkinliğe geçiş sırasında tıbbi takipte yaşanan sorunların ele alındığı “erişkinliğe geçiş klinikleri”nin tüm sağlık kurum ve kuruluşlarında kurulmasına ilişkin Ar-Ge çalışması yapılacak ve rapor hazırlanacaktır.

Bu maddelerin neden kaldırıldığı ve yerine ne konulacağına dair bir açıklama yapılmamıştır. Maddelerin ortadan kaldırılmasının ihtiyaçları ortadan kaldırmadığı açık bir **gerçektir**.

TBMM Down, Otizm ve Nadir Hastalıklar Araştırma Komisyonu ve Sonuç Raporu

TBMM *Down Sendromu, Otizm ve Diğer Gelişim Bozukluklarının Yaygınlığının Tespiti* Meclis Araştırma Komisyonu 2018-2019 döneminde çalışmış ve 2020 yılında 400 sayfayı aşan bir rapor TBMM’de Genel Kurul’da okunmuştur. Raporda 300’den fazla çözüm önerisi yer almaktadır.

Raporun önerileri detaylı olsa da rapor alanda görevi olan bakanlıklar tarafından uygulama alanında bir rehber haline getirilmemiş, “hangi kurum ne kadar kaynak ayıracak, görev dağılımı ne olacak” gibi bir planlama yapılmamıştır. Komisyonda rapor çıktığında konunun Cumhurbaşkanlığı’nın ilgili kurullarına götürüleceği ve net çözümler getirileceği ifade edilse de raporun okunması sonrası böyle bir ilerleme mekanizmasının varlığı ve çözümlere katkısı gözlenmemiştir.

Raporda belirtilen verilerin güncelliği ve yaygınlığının ölçümüyle ilgili eksiklikler aradan geçen 5 yıla rağmen giderilmemiş, nüfus temelli veri, otizm ve diğer bozukluklar için standart tanı ölçütleri ve kayıt sistemi kurulmamıştır.

Raporda özel eğitime erişimin çok düşük olduğu vurgulanmasına rağmen henüz bu konuda atılmış somut bir adım bulunmamaktadır.. Örneğin genç yaş grubundaki otizmlili çocukların hepsi yeterli özel eğitime ulaşmıyor, haftalık özel eğitim saatleri az tespitleri yapılmış, uygulamalarda eşitsizlikler var, erişim şehirden şehire, bölgeden bölgeye büyük farklılık gösteriyor dendiği halde Milli Eğitim Bakanlığı bu konuya dair bir çalışma başlatmamıştır

Raporun Genel Kurul’da okunması, bu alandaki farkındalığın Meclis genelinde yükselmesine bir katkıda bulunmuştur, kamuoyu ve vekiller açısından sorunları ve mümkün olan çözümleri görünür kılmıştır ancak rapordaki tespitler kağıt üzerinde kalmıştır. Bu raporda yer alan öneriler hayata geçirilirse, özel eğitimden yasaya, sosyal destekten sağlık hizmetlerine kadar sistematik değişiklikler mümkün olabilir.

3- OTİZM EYLEM PLANLARININ BAKANLIK VE İLLERDEKİ DURUMU

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

Mevcut Sorunlar ve Tespitler

Nitelikli eğitime erişim, otizmlili bireylerin en çok sorun yaşadıkları alanlar arasında yer almaktadır. Üstelik bu sorunların büyük çoğunluğu her yıl benzer biçimde aileler tarafından İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine dilekçeler yoluyla iletilmektedir. Sorunların münferit değil sistematik hale geldiği Özel Eğitim Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından da tespit edilmiştir.

Bu sorunlardan en önemlilerinden biri bazı eğitimcilerin ve yöneticilerin Otizm Eylem Planında bahsi geçen farkındalık ve direnç sorunudur. Bazı eğitimciler sınıflarında otizmlili bir öğrencinin varlığını benimseyememekte, bazı okul yöneticileri ise okullarında Özel Eğitim sınıfı açılmasına ya da sayısının artmasına direnmektedir.

Bu direnci göstermeyenler içinde ise kaynaştırma öğrencilerinin haklarını bilmeyen ya da uygulanmasını gereksiz bulan, örneğin BEP gibi özel eğitim alan bir öğrencinin eğitiminde hayati önemi olan bazı işlemlere gerekli özen ve önemi göstermeyenler çoğunluktadır. Özel eğitimi benimsemiş, çocuğun tüm ihtiyaçlarına dair gerekli tüm koşulları sağlayan ve sürdürülebilir kılan okul sayısı yok denecek kadar azdır.

BEP çalışmalarının çoğunlukla bir evrak işi gibi algılandığı, sadece bürokratik bir zorunluluğu yerine getirir biçimde uygulandığı okullar çoğunluktadır. Aynı şekilde bu sınıfların materyal eksikleri, servis sorunları gibi sorunlar her yıl yaşanmakta, yıllardır köklü bir çözüme kavuşturulamamaktadır.

Sorunların çözülememesinin önemli temel nedenlerinden biri MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün çalışmalarını uygulama alanı olan okulların başka başka Genel Müdürlüklere bağlı olması, ÖERHGM’nin hiçbir il, ilçe yönetimi üzerinde denetleyici yetkisinin bulunmaması, sorunları aktaran ama sahadaki çözümü farklı genel müdürlüklerin performansıyladır.

bağlı kalan bir çalışma yürütmesidir. Bu yönetsel sistematik sorun çözülmediği sürece özel eğitimin sahada istenen etkiyi oluşturması mümkün görünmemektedir.

TOM Yönetim Kurulu tarafından, 2024-2025 Eğitim- Öğretim yılında Özel Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile paylaşılan ve bir online toplantı ile üzerinde görüşülen diğer başlıklar da aşağıdaki gibidir;

- İlgili yasa ve yönetmeliklerde, tanınmış bir hak olmasına rağmen il genelindeki okul yönetimlerinde Kaynaştırma / Bütünleştirme eğitiminin uygulanmasına dair ciddi bir direnç bulunması.
- Otizmli öğrencilerin okullardaki varlığının benimsenmemesi.
- Otizmli bireylerin eğitsel tanınması sürelerinin kısıtlı ortam ve sürede, bürokratik bir yöntemle yapılıyor olması, zaman yetersizliği. RAM personelinin mesleki yetersizliği. (Hala özel eğitmeni ya da psikolog olmayan RAM'lar var.)
- Tanıyla ve raporun aileye teslimi ile beraber hiçbir yönlendirme yapılmaması, ailenin tamamen tek başına kalması, bu dönemle beraber ailenin yaşadığı ilk şok anındaki bilgi ve deneyim ihtiyaçlarına dair herhangi bir yapılanmış destek bulunmaması, çocuğun sonraki durumunun da RAM tarafından bir sonraki rapor dönemine kadar hiçbir şekilde takip edilmemesi.
- RAM'ların verdiği "kaynaştırma raporlarına" okul müdürleri ve sınıf öğretmenlerinin itiraz ederek raporların yeniden düzenlenmesini istemesi.

Kaynaştırma öğrencilerinin özel eğitim sınıflarına, özel eğitim sınıfı öğrencilerinin Uygulama Okullarına "itilmeye" çalışılması, böylece okullardaki eğitimin ve öğretmenlerin kapsayıcı eğitim modeli konusundaki bilgi ve motivasyon eksiklerinin otizmli öğrencilerin kendi potansiyellerinin altında kalacak şekilde yerleştirilmesi sonucuna yol açması.

- Özel eğitim sınıflarına yapılan yönlendirmelerde, okul yönetimlerinin sınıf açmamak için kontenjan doluluğunun gerekçe gösterilip öğrencilerin başka ilçelerdeki okullara yönlendirilmek istenmesi.
- Destek Eğitim ve Özel Eğitim sınıflarının açılması konusunda ailelerin başvurusu olduğu halde "yer yok" denilerek direnç gösterilmesi.
- Destek Eğitim ve Özel Eğitim sınıfı açılrsa, materyalinin okul yönetimlerince sağlanması yerine bütçenin aileye yüklenmeye çalışılması.

TOM Yürütme Kurulu üyeleri 2024-2025 yılının başladığı öğretim yılının başladığı 9 Eylül öncesinde ve sonrasında basın açıklamaları yaparak sorunların çözümü için çağrıda bulunmuştur.

Bu dönem otizmli çocukların ailelerin üye derneklere ve TOM sekreteryasına ilettiği sorunların çözümü için MEB Özel Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile temasa geçilmiştir.

Ayrıca yetişkin otizmlilerin devam ettiği kursların kapatılması nedeniyle mağdur olan bireylerin yeniden eğitim hakkına ulaşabilmesi için Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile de görüşmeler yapılmıştır. Ocak 2025 itibarıyla bu kursların bir bölümü yeniden açılmasına rağmen bu konudaki sorunlar henüz tam olarak çözülememiştir. Yetişkin ve örgün eğitimden ayrılmış otizmliler için yaşam boyu eğitimin sürdürülebilmesi MEB tarafından değil Aile Bakanlığının bir görev olarak görülmektedir. Bu konudaki taleplere “biz bakım süreçlerini üstlenmiyoruz” gibi yaklaşımlar getirilmekte, belli yaşın üzerindeki otizmlili bireylerin sadece “bakım” ihtiyacı olduğu öne sürülmektedir, oysa gelişmiş ülkelerin tümünde otizmlili bireyin her yaşta eğitilebileceği ilkesiyle son derece olumlu gelişmeler yaşanmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı yetkilileriyle yapılan online ve yüz yüze toplantılarda aşağıda yer alan konular dile getirilmiştir:

- Halk eğitim kurslarının “tasarruf” gerekçesiyle kapanması nedeniyle yetişkin otizmlili öğrencilerin mağdur olması.
- Otizmlili öğrencinin sağlıklı bir eğitim alması için çok önemli olan BEP çalışmalarının ya yapılmadığı ya da sadece göstermelik bir form doldurma şeklinde gerçekleşmesi ve içeriğinin uygulanmaması.
- Okul müdürleri ve öğretmenlerin bakanlıkça alınmış karara rağmen kolaylaştırıcı kişi/gölge öğretmen hakkında hiçbir fikrinin olmaması, bu kişileri sınıflarda istememek konusunda direnmesi.
- Özel eğitim uygulama okulları ve özel eğitim sınıflarındaki kontenjan doluluğu sorunu.
- Otizmlili öğrencilerin eğitiminin ve eğitim alacağı saatlerinin tamamının okul müdürleri, özel eğitim öğretmenleri hatta aldıkları ihalelere göre servis şoförlerinin inisiyatifine bırakılmış olması.
- Özel Eğitim sınıflarında Özel Eğitimci bulunmaması/atanmaması.
- Maddi olarak zor durumdaki ailelerin çocuklarına eğitim aldırılmaması durumunda çocuğun takibinin RAM ve İlçe MEB tarafından yapılmaması.
- Rehabilitasyon merkezlerinde nitelikli ve otizm alanında uzman, tecrübeli eğitimci bulunmaması
- Özel Eğitim, Destek Eğitim ve Otizmlili öğrencinin bulunduğu akran ve eğitimci zorbalığına uğradığında sınıflarda bunu görüntüleyebilecek kamera olmaması
- MEB bünyesindeki Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) tarafından uygulanan özel eğitim modülleri, belli bir yaşın üzerindeki otistik bireylerin grup eğitimlerine erişimini engelleyerek ciddi bir mağduriyete yol açmaktadır. Modüllerin tamamlanmasının ardından sistemin bu bireyleri otomatik olarak dışlaması, öğrenme ve sosyalleşme süreçlerini kesintiye uğratmaktadır. Oysa otizm, yaşam boyu destek gerektiren bir durumdur ve eğitimde süreklilik esastır.

- Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'ne bağlı halk eğitim merkezleri, otizmli bireylere yönelik yıl boyu süren yaygın eğitim kursları düzenlemeli ve bu kurslar MEB tarafından desteklenmelidir.

- Yükseköğrenim desteği: Otizmli gençler için üniversitelerde burs, mentorluk ve akademik destek programlarının oluşturulması gerekmektedir.

Yukarıda bahsedilen bütün bu sorunların bugün çözüme kavuşturulamamasının yanı sıra yakın gelecekte bu konularda ne gibi önlemler alınacağı da belirsizdir.

Sonuç: Milli Eğitim Bakanlığı yetkisinde olan bu konular çözüme kavuşturulmadığında bazı öğrencilerin belli bir kademede eğitim hayatından koptuğu, ailelerinin mücadeleden vazgeçtiği hatta çocuklarını bakım merkezlerine bıraktığı da sahada yaşanan gerçeklerdir. Eğitim yaşı geçen her çocuk artık Aile Bakanlığının yetkisindedir ve bu bakanlığın sorunudur gibi algılsa da MEB bu kilit noktalarda gerçek çözümler getirmediği sürece sorunlar katlanarak artacaktır.

Otizmli bireylerin iş ve mesleğe yönelik beceriler kazanmaları amacıyla halk eğitimi merkezlerinde açılan meslek kurslarından yararlanan birey sayısı artırılacağına yönelik madde planda yer almaktadır.

Eylül 2024- Ocak 2025 tarihleri arası Halk Eğitim Merkezleri tarafından bütçenin yetersiz olması nedeni ile ara verilen Halk Eğitim Merkezleri tarafından planlanan Hayat Boyu Öğrenme modülleri kapsamında açılan kurslar Ocak 2025 'de tekrar başlamıştır. Açılan kursların çoğunlukla sportif faaliyetlere yönelik olduğu görülmektedir.

Bu kurslarda eğitmenlerin ders süreleri kısaltılmıştır. İş ve mesleki beceriye yönelik modüllerin kursiyer katılımcı kriterleri açısından orta ve ağır düzeyde olan otizmli bireylere yönelik kursların açılmadığı görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin modül tekrarı yapamaması da bir başka sorundur.

II. OEP kapsamında, "6.2.6. Örgün eğitim kurumlarında eğitim gören ve ihtiyacı olan her OSB olan bireye "Kolaylaştırıcı Kişi" görevlendirilmesinin ücretsiz yapılması ile "Kolaylaştırıcı Kişi" çalışma usul ve esaslarının belirlendiği mevzuat çalışması yapılacaktır." maddesi yer almaktadır.

20.12.2024 tarihli ve E-10096465-020-117317697 sayılı Makam Oluru ile "Kolaylaştırıcı Kişi "konulu yazı ile Kolaylaştırıcı Kişinin belirlenmesi ve destekleyici tanımı yapılmış olup faaliyet alanında yer alan "ücretsiz "olmasına yönelik bir çalışma ile ilgili açıklama bulunmadığı, aynı zamanda kolaylaştırıcı kişinin daha önce yayınlanan genelgeye göre sınıf içinde olması uygun görülüşken bahsi geçen genelgede sınıf dışında yer alması dolayısı ile sınıf içi oryantasyonda otizmli bireyin desteklenmesinde nasıl bir yol izleneceği açıklığa kavuşturulmamıştır.

Bu yazının yayımlanmasının ardından bütün Türkiye'deki pek çok otizmli ebeveyni kolaylaştırıcı kişilerle ilgili okullarda sıkıntı yaşamaya başladıklarını gündeme getirmiştir. Erken çocukluk dönemindeki müdahale sürecine ilişkin ülkemize kazandırılmış etkili ve kapsamlı programlar

bulunmaktadır. Ayrıca MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün de 0-36 ayı kapsayan bir programı vardır.

Ancak hala ulusal, kabul görmüş, ücretsiz ve zorunlu biçimde uygulanan bir “erken müdahale sistemi” yoktur. Aileler çocukları tıbbi tanı aldıktan sonra ne yapacaklarını, rehberlik araştırma merkezlerinden (RAM) nasıl destek alacaklarını, çocuklarına nasıl destek sunacaklarını, en önemlisi kendilerinin nelere ihtiyaçları olduğunu bilmemektedir.

Bütünleştirici eğitim için özel eğitim ve destek özel eğitim hizmetlerinin güçlendirilmesi en büyük ihtiyaçlardan biridir. Otizmlili bireyler düzeylerine uygun olarak kaynaştırma ortamlarından, özel eğitim sınıflarından ya da özel eğitim okullarından faydalanmaktadırlar. Ancak her eylül ayından itibaren otizmlili çocukların özellikle kaynaştırma eğitimi alacağı okullara kabul edilmediği, edilse de pratikte etkinliklere dahil edilmediği ya da edilemediği haberleri medyaya yansımaktadır.

Çözüm Önerileri

- Kaynaştırma eğitimi ve otizm konusunda otizmlili bireylerin ailelerine, öğretmenlere, okul yöneticilerine, otizmlili çocukların akranlarına ve akranların velilerine yönelik farkındalık ve kabul çalışmaları yapılmalıdır. Bu tür farkındalık ve kabul çalışmaları olası ayrımcılığı önlemek amacıyla yapılmalıdır.
- Eğitim harcamalarında özellikle eğitimde eşitsizliği önleyecek uygulamalara yer verilmesi, özel gereksinimli ve diğer dezavantajlı bireyler için okulların altyapısına yapılan yatırımların yanı sıra öğretim süreçleri ve personel yetiştirme konularına da yatırım yapılması gerekli görülmektedir.
- Temel eğitim okullar, otizmlili öğrencilerin fiziksel, akademik ve sosyal açıdan tam katılımını destekleyecek hizmetleri sunmalı, bu hizmetlerin yasal dayanaklarını güçlendirecek düzenlemelerle hareket etmelidir. Okullar, "herkes için erişilebilir bir öğrenme ortamı" olmalı, öğretmenler ise "her öğrenciyi kapsayan bir eğitim anlayışına" sahip olmalıdır. Otizmlili öğrenciler, nitelikli ve kapsayıcı eğitimin tüm yönlerine eşit şekilde erişebilmelidir.
- Özellikle ayrımcılık gibi durumlarda cezasızlık önlenmeli, idari soruşturmaların sonuçsuz kalmasının önüne geçecek tedbirler alınmalıdır.

AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

Mevcut Sorunlar ve Tespitler

TOM Sekreteryası ve Yürütme Kurulu Üyeleri, 1-3 Ekim 2024 tarihleri arasında Ankara'da II. OEP ile ilgili toplantılar gerçekleştirilmiştir.

1 Ekim'de Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü Dr. Yasin Akar, 3 Ekim'de de ASHB Bakan Yardımcıları Leman Yenidede ve Sevim Sayım Madak ziyaret edilmiştir.

Bu toplantılarda Türkiye’de bakım merkezlerinde yaşanan sıkıntılar, ÇÖZGER raporuyla ilgili alınan Danıştay kararının ardından evde bakım ücretlerinde yaşanan kesilmeler, gündüzlü bakım merkezlerinin sayısının artırılması ve bireysel hizmet danışmanlığıyla ilgili konular görüşülmüştür.

Sağlık Bakanlığı ile ASHB ve MEB arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine acilen ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.

Otistiklerin ve ailelerinin I. OEP’in uygulanması konusunda yaşanan sıkıntıların benzerlerini II. OEP ile ilgili yaşamak istemediği belirtilmiştir.

Koordinator bakanlık olarak ASHB’ye çok iş düştüğü, illerde II. OEP İzleme Kurullarının yeterince işlevsel çalışmadığı, eylem planı kapsamında ilk iki yılda yapılacağı ilan edilen çalışmaların bir an önce tamamlanmasının beklendiği dile getirilmiştir.

TOM Heyetinin Ankara’daki ASHB görüşmelerinde dile getirdiği konular kısaca şunlardır:

- Her ilde gündüzlü ve yatılı bakım merkezi açılmalıdır. Bu konudaki yaygınlaştırma planı kamuoyu ile paylaşılmalıdır.
- Her il için gündüzlü ve yatılı bakım merkezine ihtiyaç olduğu, “orta” ve “ağır” düzeydeki çocukların kabulüyle ilgili mevcut merkezlerde de sorunlar yaşandığı, evde bakım ücreti alan ailelerin çocuklarının sadece 72 saat gündüzlü bakım merkezine gidebilmesinin adil olmadığı,
- II. OEP kapsamında ilk iki yılı kapsayan hizmetlerle ilgili durumunun ne olduğunun TOM ile paylaşılması,
- ASHB ve SB’nin bireysel hizmet danışmanlığı hizmetlerinin 81 ilde acilen yaygınlaştırması,
- Yatılı ve gündüzlü bakım merkezlerinin standartlarının insan hak ve onuruna uygun bir şekilde düzenlenmesi, sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere standartların belirlenmesi,
 - Çok yoğun destek gerektiren bireyler için bakım merkezleri sayısı sınırlıdır. Bakım merkezlerinin sayıları artırılması.
 - Bakım merkezlerinde kalan bireylere hizmet veren personelin nitelikli yetiştirilmesi.
- Bakanlıklar arasında OEP kapsamında somut işbirliğinin sağlanarak bunun otizmlilerin ve ailelerinin hayatına yansması için gerekli çalışmaların bir an önce yapılması.
- ÇÖZGER raporları ile ilgili alınan Danıştay kararının ardından evde bakım ücretlerinin iptal edilmesinin önlenmesi için bu konuyla ilgili Sağlık Bakanlığı ile temasa geçilmesi.

Ayrıca TOM Sekreteryası ve üyeleri tarafından Teftiş Kurumuna dilekçe verilerek bakım merkezlerindeki ihmal ve şiddet vakaları gündeme getirilmiş, otizmlilerin bağlanması vb. İnsan haklarına aykırı ve yasal olmayan uygulamaların hangi talimat ve yasal dayanakla yapıldığı

sorulmuş, teftiş kurulu bu dilekçelere verdiği yanıtta konuyu ASHB'ye yönlendirmiştir. Bunun üzerine ASHB'ye de dilekçe verilmiştir.

Çözüm Önerileri

Otizm bakım merkezleri için reform çağrısı

Otizmlili bireylerin ailelerinin en büyük kaygısı kendilerinden sonra çocuklarına ne olacağını bilmemenin yarattığı belirsizliktir. Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ait 6 gündüzlü, 4 yatılı bakım merkezi mevcuttur.

Bunların dışında özel sektöre ait sınırlı sayıda bakım merkezi bulunmaktadır. Bakım merkezlerinde kalan bireylerin yaşadığı kötü muamele, şiddet ve istismara yönelik haberler sık sık basında yer alması ve aileler tarafından TOM’a iletilen durumlar kaygıların haklı olduğunu bir göstergesidir.

Sakarya Arifiye’deki Hamit-Fatma Atay Engelsiz Yaşam Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi’nde otizmlili Abdülkerim Mustı’nın hayatını kaybetmesinin ardından Türkiye Otizm Meclisi ve Otizm Konfederasyonu üyesi 140 sivil toplum örgütünün temsilcisi, otizmlili bireyler ve aileleri kurumun önünde açıklama yaparak taleplerini dile getirmiştir.

Yapılan açıklamada, yalnızca Arifiye değil Türkiye genelindeki tüm bakım merkezlerinde insan onuruna aykırı uygulamalara karşı daha güçlü denetim ve hak temelli reformlar gerçekleştirilmesi çağrısı yapılmıştır. Çok sayıda otizmlili birey ailesi, sivil toplum temsilcileri ve hak savunucusunun katıldığı basın açıklamasında bakım merkezlerinde yaşanan ölümlerin “münferit değil, sistemsel” olduğunu altını çizilmiştir.

“Hamit-Fatma Atay Engelsiz Yaşam Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi önünde gerçekleştirilen açıklamada şu ifadeler yer almıştır: “Bizler, tüm otizmlili bireylerin ve diğer engelli gruplarının hakları için mücadele eden sivil toplum temsilcileri, aileler ve insan hakları savunucuları olarak bugün burada, Arifiye Bakım Merkezi’nde yaşanan olay üzerine toplandık. Çünkü artık haykırmak istiyoruz, “sessizliğin bedeli hayattır”. Çünkü her sessizlik yeni bir şiddetin, her gecikme yeni bir ihmalin, her görmezden gelme yeni bir ölümün kapısını aralıyor. Son dönemde, farklı illerdeki bakım merkezlerinden gelen şiddet, ihmal ve ölüm haberleri, toplum vicdanında derin yaralar açmıştır. Bu merkezlerde kalan bireylerin çoğu kendini ifade edemeyen, dış dünya ile sınırlı teması olan, genellikle sesi duyulmayan insanlardır. Onların sesi olmak, onların haklarını savunmak ise bizim ortak sorumluluğumuzdur. Bugün burada sadece bir trajedinin yasını tutmak için değil, bir daha yaşanmaması için ne yapılması gerektiğini haykırmak için toplandık.”

Engelli bireylerin yaşam hakkını koruyacak politikaların ancak çok paydaşlı ve bütüncül bir yaklaşımla geliştirilebileceğinin vurgulandığı açıklamada, yalnızca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı değil Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı başta olmak üzere tüm ilgili kurumların daha işlevsel ve koordineli bir şekilde sürece dahil olması gerektiği ifade edilmiştir. Uluslararası

iyi örnekler hatırlatılarak, “Bakım politikaları sadece sosyal yardım düzeyinde ele alınamaz, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler entegre edilmeli, kişiye özel destek planları temel alınmalıdır” denilmiştir. Ayrıca, “Bu çalışmalar masa başında değil, ancak sahada karşılık bulabilir” sözleriyle gerçek çözümün sahadan gelen deneyimlerle şekillenebileceği belirtilmiştir.

Açıklamada öne çıkan talepler şunlardır:

- * Tüm bakım merkezlerinin bağımsız ve şeffaf denetime açılması
- * Hak temelli bakım modellerine geçilmesi
- * Ailelerin ve STK’ların karar süreçlerine katılması
- * Personel eğitimlerinin güçlendirilmesi
- * Kamera sistemlerinin denetim aracı olarak etkin kullanılması

SAĞLIK BAKANLIĞI

Mevcut Sorunlar ve Tespitler

TOM Yürütme Kurulu Sağlık Bakanlığında Sağlık Hizmetleri Genel Müdür Yardımcısı ve Otizm ve Nadir Hastalıklar Daire Başkanlığı birimiyle 2 Ekim 2024’te toplantı gerçekleştirmiştir. Bakanlıktaki toplantıda II. Otizm Eylem Planı kapsamında Sağlık Bakanlığı tarafından yapılması gerekenler, ÇÖZGER raporlarıyla ilgili Danıştay kararının ardından son dönemde gündeme gelen sorunlar, acil durumlarda otistiklerin hastaneye yatışı için yer bulunamaması, ağız ve diş sağlığı sorunları, erken çocuklukla ilgili ÇÖZGEM’lerdeki durum ve pilot uygulamalar için nasıl bir yaygınlaştırma yapılacağı konuları ele alınmıştır.

TOM üyeleri 2 Ekim’de SB önünde bir basın açıklaması yaparak II. OEP’in ilan edilmesinin üzerinden iki yıla yakın süre geçmesine rağmen yeterli ilerleme olmadığını planın uygulanmasından sorumlu kurum ve kuruluşların görevlerini yerine getirmesini talep etmiştir. Ankara, Bartın, Bilecik, Denizli, Erzurum, Kocaeli ve İstanbul’dan derneklerin temsilcilerinin katıldığı basın açıklamasında şu ifadeler yer verilmiştir: "Türkiye Otizm Meclisi olarak bizler ülkemizin neredeyse her ilinde, 100’ün üzerinde dernekle otizmlili bireyleri ve ailelerini temsil ediyoruz ve onların seslerini duyurmak üzere buradayız. Bugün ülkemizde henüz tam sayısı bilinmese de 1 milyon civarında otizmlili birey bulunuyor, ailelerle birlikte 5 milyon insanı temsilen buradayız.

Sağlık Bakanlığı tarafından verilen ve çocuklarımızın bütün yasal haklarına erişmesinin ilk adımı olan ÇÖZGER raporları yıllardır en önemli sorunlarımızdan biri. Randevu sisteminde yaşadığımız sorunlar büyüyor, otizm gibi yaşam boyu süren bir durumu kısa süreli raporlarla neredeyse her seferinde yeniden ispat etmek zorunda kalıyoruz. Hastane süreçlerinde otizmlili bireylere özel

hizmetler bulunmaması, örneğin acil servisler, diş sağlığı hizmetleri, psikiyatri destekleri, vaka yöneticileri gibi acil ihtiyacımız olan konularda yıllardır süren taleplerimiz karşılanmıyor.

2022 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından bizlerle paylaşılan çalışma takviminin sonuna yaklaşmış olmamıza rağmen somut bir gelişme göremiyoruz. Bugün yine hastanelere başvurduğumuzda otizm konusunda bilgi sahibi olmayan kadrolar, acil bir durumda yapayalnız ve desteksiz kalıyoruz. Özetle otizmlili bireylerin ve ailelerinin hayatları mücadeleyle ve bekleyişlerle geçiyor. Otizm Eylem Planının kağıt üstünde kalmasını kabul etmiyoruz. Sağlık Bakanlığını ve tüm ilgilileri bu planı hayata geçirmek için gereken tüm cabayı göstermeye çağırıyoruz.”

Ayrıca Haziran ayında daha önce uzatılmış olan raporların süresi dolacağı için ailelerin sıkıntı yaşadığı, randevu alma konusunda yaşanan sıkıntılar belirtilerek konuyla ilgili çözüm geliştirilmesi için basın açıklaması yapılmış ve Sağlık Bakanlığına dilekçe verilmiştir.

Bu taleplerin ardından SB açıklama yaparak, "COVID-19 salgını sürecinde ve sonrasında Bakanlığımızca çeşitli tedbirler ortaya konularak sağlık raporlarının geçerlilik süreleri idari kararlar 30.06.2025 tarihine kadar uzatılmıştır.

Ancak geline nokta yenilenmesi gereken rapor sayılarının, hala ciddi düzeyde olduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda rutin sağlık hizmeti talebinin karşılanması amacıyla sağlık raporlarının bir kısmının geçerlilik sürelerinin uzatılmasına ilişkin aşağıda belirtilen açıklamaların yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

2020 yılından itibaren geçerlilik süresi uzatılmış ve yenilenmesi gereken ilaç raporları için dokuz ay, engelli raporları içinse on iki aylık rapor yenileme planı Bakanlığımızca oluşturulmuştur.

Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS) üzerinde “Rapor Yenileme” alanı aktif hale getirilmiştir. Vatandaşlarımız, doğrudan “öncelikli randevu” hakkından faydalanarak raporlarını yenilemek amacı ile randevu alabilecektir. Ayrıca MHRS çağrı merkezi (182) üzerinden bizzat arama yoluyla ilgili vatandaşlarımıza en uygun “rapor yenileme muayene randevusu” düzenlenecektir. Bu süreç sonuçlanana kadar ilgili vatandaşlarımızın mevcut raporları geçerliliğini koruyacaktır. Belirlenen randevular sonucunda raporların yenilenmemesi halinde raporlar geçerliliğini yitirecektir.” şeklinde bir uygulama açıklamıştır.

Otistik bireyle gürültü, kalabalık ve ışık duyarlılığı olan bireylerdir. Hastane ortamları otizmlili bireyi ve ailesini zorlamaktadır. Otistik bireylere de evden ÇÖZGER rapor uygulaması başlatılarak rapor yenileme işlemleri ev ziyaretleri ile yapılmalıdır.

Erken tanı ve müdahaleye yönelik önerilerimiz, otizmlili bireylerin tanılanma süreçlerinde standart ve güncel değerlendirme araçlarının kullanılmasının sağlanması, Türkiye genelinde otizmlili ve diğer özel gereksinimli bireylerin haritasının çıkartılması ve ulusal veri tabanı oluşturulması, otizm tanısından sonra çocuğa ve aile bireylerine yönelik psikolojik destek, eğitsel ve sosyal haklarla ilgili standart bir süreç işletilmesi, bilimsel dayanakları oluşmuş erken müdahale programı

sayılarının arttırılması, nitelikli uzman personellerin yetiştirilmesi ve ‘Erken çocukluk müdahalecisi’ yetiştirilmesinin hayata geçirilmesidir.

Türkiye Otizm Meclisi tarafından 2.Otizm Eylem Planıyla İlgili olarak Sağlık Bakanlığına Tekraren İletilmiş Talep, Öneri ve Görüşler

- 1- OSB li bireyler için tanılanan raporların E- devlet üzerinden diğer kurumlarla paylaşımının ve geçerliliğinin sağlanarak vasilik, askerlik, sgk v.b konularında tekrardan otizmlili bireyi rapor alma sürecinin sonlandırılması
- 2- Otizmlili bireylerin kullandıkları ilaçlarla orantılı kilo alma problemleri için online diyetisyen yardım hattı destek birimleri kurulması
- 3- Otizmlili bireylerin acil servise başvurmaları halinde sorun yaşamamaları için acil servis ve 112 personelinin otizm eğitimi alması
- 4- ASM’ler de “Uluslararası Gelişimi İzleme ve Destekleme Rehberi” (GİDR) kullanılması Çocuklar sadece otizm açısından değil, tüm gelişimsel riskler ve gecikmeler açısından izlenilmesi.
- 5- Hamilelik döneminden itibaren Aile Sağlığı Merkezlerinde Gebe okulları kurulması. Yeni doğan bebekle ilgilenecek olan birincil bakım verenler, çocukların hem büyümesi hem de gelişimleri ile ilgili temel eğitimleri almaları.
- 6- Yeni tanı aileler için psikolojik danışmanlık sağlanarak ve süreci yönetecek bir sosyal çalışma uzmanı atanması.
- 7- Duyu bütünleme, ergoterapi, konuşma terapisi gibi terapiler ve özel eğitim hizmetleri erken çocukluktan itibaren sağlanması.
- 8- Tüm sağlık personelinin otizmle ilgili bilgi sahibi olmasının sağlanması.
- 9- Evden çıkmakta zorlanan, hastane ortamında bulunamayan otizmlili bireyler için evde sağlık hizmetlerinden destek sağlanması.
- 10- Çözger değişikliği nedeniyle rapor almak konusunda yaşanan sıkıntıların ivedilikle giderilmesi
- 11- Gelişim çağı dışında, durumunda değişiklik görülmeyen özel gereksinimli bireylerin rapor yinelenme gerekliliğinin yılda bir yerine daha uzun süreli düzenlenmesi ile rapor sürecinde yaşanan zorlukların önüne geçilmesinin sağlanması
- 12- Otizmlili bireylerin muayene olma tahlil verme yatarak veya ayakta tedavi olma aşı olma vb sağlık hizmetleri süreçlerine aşinalık kazandırmak için Ram modüllerine ilgili kazanımların eklenmesi gerekir.

13- Sağlık Hizmet sağlayıcılarının otizm ve otizmlı bireylerin hakları hakkında bilgilendirme ihtiyacının eylem planında faaliyet olarak yer almalıdır. Böylelikle otizmlı birey hastaneye başvuruğunda sağlık personeli öncelik haklarına uygun olarak gerekli işlemleri yapılması.

14-Raporlama günlerinin otizmlı bireylere özel günler biçiminde belirlenmesi

15- İl dışı sevklerde yaşanan sorunlar ve çözümler

16- Acil servislerde özel bireylere özel müşahede odası oluşturulması

17- Sosyal güvencesi olmayan OSB li bireylerin sağlık giderlerinin karşılanma miktarları

18- Rapor sürelerinin tekrardan değerlendirilmesi

19- Yoğun problem davranış gösteren, ailesine ve kendine istemsiz de olsa zarar veren, kısacası ailenin osb li çocuğuna bakamayacak olduğı durumlarda devletin sunduğı hizmetlerin gözden geçirilerek liyakatli, nitelikli ve sonuç odaklı tedbirlerin oluşturulması.

20- 2.Otizm Eylem Planı bünyesinde bakanlığınza ait konuların uygulama takviminin ve bütçesi ile ilgili detayların kamuoyu ile paylaşılması

GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI

Türkiye Otizm Meclisi ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında daha önceki yıllarda imzalanan protokol kapsamında, farklı dönemlerde otizmlı bireyler ve ailelerine yönelik gençlik kampı organizasyonları gerçekleştirilmiştir. Bu kamplar, hem sosyal uyum hem de aileler arası dayanışmayı güçlendirme açısından kıymetli bir sosyal destek modeli olarak öne çıkmıştır. Ancak bir dönem bu uygulamaya ara verilmiş, kamplar durdurulmuştur.

Kampların yeniden başlatılması amacıyla Türkiye Otizm Meclisi Sekreteryası ve Yürütme Kurulu tarafından yürütölen temaslar sonucunda, ilk kamp 2025 Mayıs ayında Mersin Silifke Altuğ Verdi Gençlik Kampı'nda 27-30 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Ankara, Elazığ, Erzurum, Malatya, Mersin ve Kars'tan gelen Türkiye Otizm Meclisi üyesi derneklerin yönlendirdiğı otizmlı bireyler ve ailelerinden oluşan 180 kişilik bir grup kampa katılmıştır.

Bu olumlu gelişmeye karşın, Türkiye genelinde yüzbinlerce otizmlı birey ve ailenin bulunduğı göz önüne alındığında, kamp ve benzeri sosyal destek uygulamalarının sayıca çok yetersiz kaldığı açıktır. Bu uygulamanın sürdürülebilirliğinin sağlanması ve yaygınlaştırılması için sistematik ve çok düzeyli bir yaklaşım geliştirilmesi zorunluluktur.

Otizmlı bireylerin özellikle ergenlik döneminde enerjilerini sağlıklı bir biçimde yönlendirebilmeleri açısından düzenli spor faaliyetlerine erişimleri kritik önemdedir. Ancak özel spor merkezlerinin yüksek maliyetleri nedeniyle birçok aile bu imkânlardan faydalanamamaktadır.

Bu noktada, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın sahip olduğu tesis ve imkânların otizmlili bireyler için erişilebilirliğinin artırılması, hem ailelerin üzerindeki ekonomik ve psikolojik yükü hafifletecek hem de çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimlerine önemli katkı sağlayacaktır.

Uluslararası iyi uygulama örnekleri çok çeşitlidir ve pek çok ülkede otizmlili bireylere bu anlamda önemli katkılar sağlanmaktadır.

Kanada – Best Buddies Kamp Programı: Otizmlili gençler ile tipik gelişim gösteren akranlarının bir araya geldiği kamplar, gönüllülük temelli liderlik eğitimleriyle desteklenmektedir. Her genç için bir “kamp rehberi” eşleştirmesi yapılmakta, duygusal güvenlik ön planda tutulmaktadır.

İsveç – Unga Rörelse: İsveç Gençlik Ajansı tarafından desteklenen bu programda, farklı gelişen bireyler için ayrı kamp günleri ve katılımcı odaklı doğa terapileri uygulanmaktadır.

Avustralya – Autism Camp Australia: Otizmlili bireyler için özel hazırlanmış bu kamplarda, hem bireysel hem grup çalışmaları yapılmakta, doğa etkinlikleri, atla terapi, müzik atölyeleri gibi farklı disiplinler bir araya getirilmektedir. Kamplar aile içi stresin azaltılması ve dayanışmanın artırılması amacıyla bütüncül yaklaşımla yürütülmektedir.

Türkiye Otizm Meclisi bileşenlerinden gelen geri bildirimler, sahadaki uygulamaların çoğu zaman yüzeysel kaldığını ve sürdürülebilirliğinin sağlanamadığını ortaya koymaktadır.

Örneğin, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kamuoyuna duyurduğu “Mutlu Çarşamba” projesi, özel gereksinimli bireylerle sportif faaliyetler yapılmasını amaçlamakla birlikte, uygulamada yalnızca birkaç fotoğraf çekimiyle sınırlı kalmış ve düzenli sürdürülemeyen etkinlikler hâline gelmiştir. Bu tür projelerin görünürlüğü yüksek olsa da sahadaki aileler ve sivil toplum kuruluşları açısından etkisi son derece sınırlı ve yüzeyseldir.

Benzer şekilde, yaz dönemlerinde “Engelsiz Spor Okulları” adı altında duyurulan kurslar, çoğu ilde uygulamaya geçirilememektedir. Bunun temel sebeplerinden biri, Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri bünyesinde görev yapan antrenörlerin, ikinci kademe “Özel Sporcular Branş Antrenörlüğü” belgesine sahip olmamalarıdır.

Mevzuat gereği bu belge olmadan açılması gereken özel sporcu kursları başlatılamamaktadır. Ancak bu soruna dair yerel çözüm mekanizmalarının da geliştirilemediği, mevcut insan kaynağı kapasitesinin bu alanda yetersiz kaldığı görülmektedir.

Yukarıdaki örnekler, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kapsayıcı spor politikaları açısından hâlâ yapısal sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Özellikle:

Mevcut antrenör kadrosunun özel gereksinimli bireylerle çalışmaya yönelik pedagojik ve teknik yeterliliklere sahip olmaması, bu bireylerin spora erişim hakkını fiilen ortadan kaldırmaktadır.

Projelerin süreklilik taşınamaması, otizmlili gençler açısından kazanılmış becerilerin kaybedilmesine ve güven ilişkilerinin zedelenmesine yol açmaktadır.

Dolayısıyla, yalnızca kamp veya tekil faaliyetler değil, bütüncül bir kapsayıcı spor politikası benimsenmeli; antrenör yetiştirme sisteminden yerel uygulama planlarına kadar tüm aşamalarda otizmlili bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.

Öneriler;

- Gençlik Spor Akademileri ile iş birliği kurularak her ilde belirli sayıda antrenöre “özel gereksinimli bireylerle spor yapma yeterliliği” kazandırılmalı, bu eğitim zorunlu hâle getirilmelidir.
- İl Müdürlüklerinin performans değerlendirme raporlarında “erişilebilirlik ve kapsayıcılık kriterleri” yer almalı, sadece proje açma değil, devam ettirme ve etki yaratma kriterleri de takip edilmelidir.
- Sahadan gelen raporların bakanlık nezdinde kurumsal bir geri bildirim mekanizması ile değerlendirilmesi ve bu raporların politika döngüsüne entegre edilmesi sağlanmalıdır.

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI VE TÜRKİYE İŞ KURUMU (İŞKUR)

Otizmlili bireylerin çalışma hayatına etkin biçimde katılabilmesi, yalnızca bir istihdam politikası değil aynı zamanda temel bir insan hakkı ve sosyal katılım meselesidir. Bu bağlamda, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın yürüttüğü tüm istihdam politikalarında otizmlili bireylerin özgün ihtiyaçları özel olarak tanımlanmalı ve kapsayıcı uygulamalar geliştirilmelidir.

Çalışma ve istihdam hakkının hayata geçirilmesi için açık, bütünleştirici, erişilebilir bir iş piyasası ve çalışma ortamının oluşturulmalıdır.

Türkiye’de otizmlili bireyler, kariyer siteleri veya sosyal ağlar üzerinden, firmaya giderek başvuru formu doldurarak veya özgeçmiş bırakarak iş arayabilmektedir. Bunun yanında, İŞKUR üzerinden iş arayan kaydı oluşturup, İŞKUR’un iş ve meslek danışmanları ile yaptıkları görüşme ve yönlendirmeler ile de iş başvuru süreçlerini yürütebilmektedir. Ancak bu mevcut sistemin, otizmlili bireylerin iş gücü piyasasına entegrasyonu için yeterli ve etkili olmadığı sahadan gelen veriler ve gözlemlerle sabittir.

İŞKUR’un Ocak 2025 verilerine göre kayıtlı olarak iş arayan otizmlili birey sayısı yalnızca 89’dur. Bu sayının düşük olmasının çeşitli nedenleri vardır. Ancak en önemlilerinden biri İŞKUR’daki engelli iş koçları, “iş arayan” kaydı oluşturan her bireye iş arama, mülakat, mesleki yönlendirme, aktif iş gücü programlarına katılım, bilgilendirme ve işe yerleştirme süreçlerinde destek verirken, işe yerleştirme sonrasında iş becerilerine dair eğitim desteğinin olmaması, otizmlili bireylerin istihdamını engellemektedir.

Nitelikli bir yetişkinlik yaşamı için erken çocukluktan itibaren tüm eğitim sürecinde işlevsel müfredatlar kullanılması, gerçekçi istihdam politikaları geliştirilip bunların hayata geçirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

İstihdam sürecini kolaylaştırmak amacıyla kariyer uzmanlığı gibi iş arama desteği sunacak ya da iş koçluğu gibi işbaşında eğitim verilmesini sağlayacak meslek elemanlarının yetiştirilmesi zorunludur.

Yetişkinlik yaşamında her birey gibi bağımsız yaşamlarını sağlayacak yaşam alternatiflerinin geliştirilmesi, otizmli çocuğa bakmakla yükümlü olan herkesin erken emeklilikten yararlandırılması sağlanması için gerekli düzenlemelerin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

İŞKUR'da görevli engelli iş koçlarının, kayıt sürecinde destek sunmasına karşın, işe yerleştirme sonrasında iş ortamında sürdürülebilir destek mekanizmalarının (iş koçluğu, adaptasyon eğitimi, sosyal beceri desteği) eksikliği büyük bir boşluk yaratmaktadır. Otizmli bireylerin işe yerleşse bile orada kalamama riski, sistemin en kritik zafiyetlerinden biridir. Başvuru sürecinde, duyuşal hassasiyetler, iletişim farklılıkları, sosyal anksiyete gibi özellikler dikkate alınmadığı için pek çok birey zaten İŞKUR sistemine kayıt yaptırmadan iş aramaktan vazgeçmektedir.

Ayrıca otizmli bireylerin GSS primi ödemelerinden vazgeçilmeli, ailelere ek mali yük getiren bu uygulama sonlandırılmalıdır. Otizmli bireyin yaşı kaç olursa olsun sağlık hakkından karşılıksız yararlanması sağlanmalıdır.

Otizmli erkek çocuklar raporları tam bağımlı ağır engelli olsa bile, babaları vefat ettiğinde otomatik olarak ölüm aylığı (yetim maaşı) alamamaktadır. Maluliyet, ölüm aylığı, ebeveynin emekliliği gibi konular acil çözümler beklemektedir. Bu konular otizmli bireyin refahını önemli oranda etkilemektedir.

Öneriler:

Erken Müdahale Temelli İstihdam Yaklaşımı: Otizmli bireylerin çalışma yaşamına katılımı, yalnızca erişkinlik döneminde alınan aksiyonlarla değil, erken çocukluktan itibaren uygulanan işlevsel ve yaşam odaklı müfredatlar yoluyla desteklenmelidir. Eğitim politikaları ile istihdam politikaları entegre edilmelidir.

Gerçekçi ve Sektör Temelli İstihdam Modelleri: Kamu kurumları ve özel sektör iş birliğiyle, bireysel ilgi ve becerilere uygun korumalı istihdam, destekli istihdam ve sosyal girişim modelleri yaygınlaştırılmalıdır. İlgili yasal düzenlemeler kalıcı biçimde yapılmalıdır.

Kariyer Danışmanlığı ve Mesleki Rehberlik Sistemlerinin Güçlendirilmesi: Otizmli bireyler için kişiselleştirilmiş kariyer planları hazırlanmalı ve iş seçiminden eğitim programına kadar süreç adım adım yapılandırılmalıdır. Meslek danışmanlarının otizm farkındalığı ve özel eğitim bilgisi artırılmalıdır.

Yaşam Alternatiflerinin Desteklenmesi: Otizmli bireylerin istihdam süreci, bağımsız ve onurlu bir yaşamın bir parçası olarak ele alınmalı; güvenli barınma, ulaşım, sosyal destek, gündüz yaşam evleri gibi entegre hizmetlerle desteklenmelidir.

Bakım Verenlere Yönelik Sosyal Güvenceler: Özel gereksinimli çocuğa bakım veren anne, baba veya yasal bakıcıların erken emeklilik, kısmi zamanlı çalışma ve esnek mesai gibi sosyal güvenlik düzenlemelerinden faydalanabilmesi için yasal çerçeveler güçlendirilmeli ve uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır.

İŞKUR'da Engelli İstihdamı Daire Başkanlığı kurulması ve bu bölüm altında “Nöroçeşitlilik ve Farklı Gelişim Profilleri” adlı bir alt birim bulunması değerlendirilmelidir.

OTİZM EYLEM PLANININ İLLERDEKİ UYGULAMALARI

Otizm Eylem Planı İl İzleme Kurulları

Otizm eylem planının işlevsel bir şekilde uygulanabilmesi için her ilde valilikler koordinasyonunda otizm eylem planı oluşturulması ve ilgili il müdürlüklerinin çalışmaları ve planın işleyişinin izlenmesi öngörülmüştür.

II. OEP'in 9. amacında "İş Birliği ve Koordinasyona Dayalı İzleme Sistemini Geliştirmek" amaçlanmıştır. Bu kapsamda planın uygulanmasını sağlamak için kurumlar arası güçlü koordinasyon ve iş birliğinin kurulması hedeflemesine rağmen bakanlıklar arasında eşgüdüm sağlanamadığı tespit edilmiştir.

İl Ulusal Otizm Eylem Planı İzleme ve Değerlendirme Kurullarının kurulmasına planın açıklanmasından bir yıl sonrası başlanmıştır. İllerdeki II. Otizm Eylem Planı İl İzleme Kurulu toplantılarının sayısı ve içeriği ilden ile farklılık göstermektedir.

İller bazında yapılan çalışmalara ilişkin sonuçlar EYHGM başkanlığında yapılan 29 Kasım 2024 tarihinde yapılan II. OEP Yürütme Kurulu toplantısında illere ilişkin raporların Ocak 2025 itibarıyla EYHGM'ye iletileceği belirtilmesine rağmen o zamandan bugüne elde edilen verilere ilişkin herhangi bir paylaşımda bulunulmamıştır.

TOM üye derneklerinden gelen bilgilendirmelerde yapılan kurul toplantılarında, bakanlıkların il müdürlükleri temsilcilerinin genel olarak Otizm Eylem Planı'ndan haberdar olup, planın içeriğinden ancak toplantıya katıldıklarında bilgi aldıkları, hazırlıksız bir şekilde katıldıklarının gözlemlendiği ifade edilmiştir.

Bazı katılımcılar bizzat plandan toplantıya davet edildiklerinde haberdar olduklarını dile getirmişlerdir. Örneğin bazı illerdeki İŞKUR temsilcileri kurumlarında otizmlilere ilişkin verilerin tutulduğunu TOM'u temsil eden derneklerden öğrenmiştir.

Sorunlardan biri de toplantıya katılan bazı kurum temsilcilerinin konuyla ilgisi olmayan kişilerden oluşması ya da kurumları açısından karar verici konumunda olmamalarıdır. Bir başka sorun da il temsilcilerinin “bunların çözümü bakanlıklarda bizim yapabileceğimiz bir şey yok” yaklaşımıdır.

Hem illerde Vali Yardımcısı başkanlığında oluşturulan komisyonların yaptığı çalışmalarının aktifleştirilmesi hem de zaman kaybının önlenmesi için il eylem planlarının oluşturulması ve önceliklendirilmesi acil ihtiyaçtır. Kaybedilen zaman özellikle otizmlı çocuklar ve aileleri için kritik önem taşımaktadır.

TOM üyeleri I. OEP’te gözlemledikleri sorumlu bakanlıklar arasındaki koordinasyonsuzluğun, ikinci planda artarak sürdüğüne şahit olduklarını ifade etmişlerdir.

İllerin büyük kısmında hâlâ yerel Otizm Eylem Planı oluşturulmamış, önceliklendirme ve hedef belirleme çalışmaları yapılmamıştır. Bu, zaman ve kaynak kaybına yol açmaktadır.

Sonuç ve Öneriler:

-İl Düzeyinde Otizm Eylem Planı Zorunluluğu Getirilmelidir: Her ilin, valilik koordinasyonunda, yerel ihtiyaç ve kaynaklara uygun İl Otizm Eylem Planı hazırlaması, önceliklendirme yapması ve bu planı yılda en az 2kez revize etmesi zorunlu olmalıdır.

-Kurul Üyeleri için Asgari Katılım Kriterleri Belirlenmelidir: Toplantılara katılacak temsilciler; kurumlarında otizme ilişkin doğrudan çalışma yapan, veri sunabilen, proje geliştirme ve karar alma yetkisi olan kişilerden seçilmelidir.

-OEP Farkındalık ve Eğitim Programı Başlatılmalıdır. Tüm il müdürlüklerine, özellikle İŞKUR, Milli Eğitim, Aile, Sağlık ve Gençlik Spor İl Müdürlükleri gibi ilgili kurumlara yönelik, Otizm Eylem Planı hakkında farkındalık ve uygulama eğitimi düzenlenmelidir.

-İl Kurul Raporları Kamuya Açılmalı ve Merkezi Platformda Yayınlanmalıdır. İl düzeyinde hazırlanan raporlar, EYHGM’nin kuracağı merkezi bir dijital platformda yayımlanmalı, böylece şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri pekiştirilmelidir.

-Yerel Sivil Toplum Temsilcilerinin Sürece Dâhil Edilmesi Güçlendirilmelidir. TOM üyesi dernekler gibi sahayı bilen ve aktif çalışan STK’ların izleme kurullarında karar alma süreçlerine etkin biçimde katılması sağlanmalıdır.

-Zaman Yönetimi ve Önceliklendirme Takvimi Oluşturulmalıdır. Kaybedilen zaman, özellikle gelişimsel destek açısından kritik önemde olduğundan, her il için ayrı ayrı hedef takvimler ve kilometre taşları belirlenmeli, ilerleme düzenli olarak izlenmelidir.

4- OTİZM EYLEM PLANI 2025 - SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir engel grubuna özgülenmiş eylem planı hazırlamak uluslararası sözleşmelere uygun ve çözüm odaklı bir yaklaşımdır. Bu anlamda otizm eylem planlarının hazırlanması Türkiye açısından öncü bir plandır.

Türkiye’deki yazılı metinlere ve imzalanan uluslararası sözleşmelere baktığımızda gördüğümüz tablo ile gerçek hayatta engelli bireylerin ve ailelerinin koşulları arasında bariz bir fark olduğunu

söylemek mümkündür. Benzer bir durum otizmliler ve aileleri için de geçerlidir. Yasa ve yönetmelikler, eylem planları ve gerçek hayat arasındaki büyük açığı çözülmesi gerekli en önemli sorun olarak görülmelidir.

Planda amaçlar, stratejiler ve faaliyetler, faaliyetleri hangi bakanlığın ne kadar sürede gerçekleştirileceğine ilişkin bilgilendirmeler mevcuttur. Stratejileri gerçekleştirmek için hangi kaynaklardan nasıl yararlanılacağı bilgilerine yer verilmesi, bakanlıktaki hangi birimin hangi aylarda faaliyeti gerçekleştireceği gibi detaylar belirlenmelidir. Planlamaya ilişkin daha gözlenebilir ve ölçülebilir bir takvim uygulanması gerekmektedir.

Engellilik konusunun bütüncül bir anlayışla dikkate alınması ve genel politika araçlarına dahil edilmesi gerekmektedir. Öte yandan bu politikaların engellilerin hayatına nasıl yansıtıldığını değerlendirebilmek için ayrıştırılmış verilerin sağlanmasına ihtiyaç vardır.

Özetle sorumluluk sahiplerinin asli yükümlülüğü“ politika oluşturma ve hizmet sunma açısından bütüncül bakış, izleme açısından ise ayrıştırılmış veri ve periyodik denetleme sağlamaktır.

Planın ilk yılında tamamlanması gereken ve bir maliyet gerektirmeyen çalışmaların üçüncü yılda bile tamamlanmamış olması II. OEP’in uygulanmasına yönelik kaygıların artmasına neden olmaktadır. Ayrıca sürekli olarak yapılacağı ve yıllık olarak EYHGEM tarafından çıkarılacağı belirtilen istatistik bülteni de yayımlanmamıştır. Veri protokollerinin yapılması için belirlenen süre planın ilan edildiği ilk yıl olmasına rağmen bugüne kadar kamuoyu ile paylaşılan bir gelişme olmamıştır.

II. OEP kapsamında bireysel hizmet danışmanlığının hem ASHB tarafından hem de SB tarafından verilmesi öngörülmüştür. 29 Kasım 2024 tarihinde Ankara’da yapılan II. OEP Yürütme Kurulu toplantısında ASHB tarafından Afyonkarahisar ve Antalya’da başlatılan uygulamanın 2024 yılında 16 ile daha yaygınlaştırılacağı ifade edilmiştir. SB tarafından böyle bir yaygınlaştırma verisi sunulmamıştır. Ayrıca ASHB’de bireysel hizmet danışmanlığıyla ilgili yaptığı pilot çalışmanın ortaya çıkardığı verileri ve sonuçları kamuoyu ile paylaşmamıştır.

Eylem planı kapsamında erken çocukluğa yönelik desteklere yönelen SB’nin yetişkin otistiklere yönelik hizmetlerin sağlanmasına ve geliştirilmesine gereken önemi vermediğini söyleyebiliriz. Kaldı ki erken çocuklukla ilgili alınan tedbirler de oldukça sınırlıdır. Örneğin OEP kapsamında yaygınlaştırılacağı ifade edilen ÇÖZGEM’lerin sayısında bir artış yoktur. Türkiye’deki 10 ÇÖZGEM’in hepsi II. OEP ilan edilmesinden önce kurulmuştur. Ergoterapist, psikolog, çocuk gelişimci, psikiyatrist, dil konuşma terapisti gibi uzmanların engelli çocuklara hizmet verdiği ÇÖZGEM’lerin yaygınlaştırılmasına ve gerçekleştirilen çalışmaların sonuçların kamuoyu ile paylaşılmasına ve yaygınlaştırılmasıyla ilgili planın açıklanmasına ihtiyaç vardır.

II. OEP revize edilmiştir. II. OEP’in ilan edilmiş halinde bulunan, “Devlet, Şehir, Üniversite hastaneleri ve/veya eğitim ve araştırma hastanelerinde OSB olan çocuklar ve ailelerine hizmet sunulmasına olanak sağlayan birimler yaygınlaştırılacaktır,” ve “OSB olan çocuga sahip ailelere duygusal çöküş, öfke veya kriz durumlarında yardımcı olabilecek tam teşekküllü hastaneler

bünyesinde “Kritik Müdahale ve Güvenli Alan” adı altında çok disiplinli acil müdahale hizmet birimleri kurulmasına yönelik model geliştirilecektir,” ifadeleri revize edilen planda yer almamaktadır.

Otizmliler ve aileleri açısından en kritik sorunlardan biri acil durumlarda müdahale edecek hastane ve uzman sağlık personeli bulunmaması, özellikle yetişkin otistiklerin yaşadığı en büyük zorlukların başında gelmektedir. Tam teşekküllü hastanelerde “Kritik Müdahale ve Güvenli Alan” adı altında çok disiplinli acil müdahale hizmet birimleri kurulmasının rafa kaldırılması sağlık hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Revize edilen konulardan biri de Bireysel Hizmet Danışmanlığı ile ilgilidir. Daha önceki planda bunun için bir yıllık süre öngörülürken yeni planda süre üç yıla çıkarılmıştır. İlk iki yıllık sürede konuyla ilgili neler yapıldığı ise kamuoyu ile paylaşılmamıştır.

Sağlık Bakanlığı tarafından verilen ve otistiklerin bütün yasal haklarına erişmesinin ilk adımı olan ÇÖZGER raporlarıyla ilgili sorunlar yaşanmaktadır. Raporların genellikle kısa süreli verilmesi nedeniyle otistik çocuk ve ailesi neredeyse her yıl cocuğunun otizmini ispatlamak zorunda kalmaktadır. “3.2.6. OSB olan bireyler için tanılanan raporların e-devlet üzerinden diğer kurumlarla paylaşımının ve geçerliliğinin sağlanarak; vasilik, askerlik, SGK ile ilgili işlemler vb. alanlarda OSB olan bireylerin yeniden rapor alması uygulamasına son verilecek yasal düzenleme yapılacaktır.” ifadesi de revize edilen II. OEP’den kaldırılmıştır. Randevu sistemindeki sorunlar özellikle acil durumlarda otistikler ve ailelerini çaresizliğe sürüklemektedir. Hastane süreçlerinde otizmlili bireylere özel hizmetler bulunmaması, örneğin acil servisler, diş sağlığı hizmetleri, psikiyatri destekleri, vaka yöneticileri gibi acil ihtiyaç duyulan konulardaki sıkıntılar Türkiye’nin her ilinde mevcuttur. Bütün bunlar otistik bireyin en yüksek sağlık standardına erişme hakkının ihlali anlamına gelmektedir.

II. OEP’in koordinasyon, izleme, raporlama, değerlendirme ve bütçelendirmesinin nasıl yapılacağı da plan kapsamında belirlenmiştir. Devletler eylem planları için gerekli bütceyi ve insan kaynağını ayırmakla yükümlüdür. II. OEP’te belirlenen hedef, eylem alanları ve faaliyetlere ilişkin bütçenin ilgili ve sorumlu kurumların yıllık bütçelerinde gösterilmesi öngörülmüştür. Fakat 29 Kasım 2024 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilen II. OEP İzleme ve Yürütme Kurulu toplantısında hiçbir bakanlık ya da ilgili kuruluş plan kapsamında ayrılan ya da harcanan bütçeye ilişkin bir veri sunmamıştır. Eylem planlarının şeffaf ve izlenebilir olması uluslararası bir gerekliliktir. Bütçesi olmayan eylem planları bir iyi niyet temennisi olmanın ötesine geçmemektedir.

ÖNERİLER

“Kimseyi geride bırakmama” yaklaşımıyla hazırlandığı belirtilen II. OEP’in varlığı ve ilan edilmesi otizm ve engelli camiası açısından çok önemlidir. Çünkü bu strateji belgesi, uygulamada yaşanan eksikliklerine rağmen, otizmlilerin haklarını görünür kılmakta, bu hakların hayata geçirilmesi ve kabulü için fırsat yaratmaktadır. Bu nedenle plan yenilenirken ileriye doğru bir yaklaşımla güncellenmelidir.

Otizm Eylem Planı'nın Türkiye'de sahada karşılık bulamamasının temel nedenleri, teknik eksikliklerden ziyade sistemiktir. Bu durumdan çıkış için öneriler şunlar olabilir:

- Tüm paydaşların eşit katılımı sağlanmalı (özellikle otizmlili bireyler, STK'lar, aileler, eğitimciler, gönüllüler).
- Bağımsız bir izleme koordinasyon kurulu kurulmalıdır.
- Yerel yönetimlerin planın bir parçası olması sağlanmalı, Belediyeler Kanununda gerekli düzenlemeler yapılmalı ve bütçeler tahsis edilmelidir.
- Kapsayıcı veri sistemleri oluşturulmalıdır.
- İnsan hakları odaklı bir dönüşüm hedeflenmeli, tüm adımlar buna uygun olarak planlanmalıdır.

Otizm eylem planının işlevsel bir şekilde uygulanabilmesi için il bazında otizm eylem planı oluşturulması ve planın işleyişinin izlenmesi gerekmektedir.

• Kurumlar arasında veri paylaşımı protokollerinin acilen tamamlanması, belirlenen hedeflerle ilgili çalışmaların ve sonuçlarının şeffaf olarak ilan edilmesi ve OEP kapsamındaki verilerin yıllık olarak paylaşılması sağlıklı planlamalar yapılabilmesi açısından bir zorunluluktur.

• Her bakanlığın kendi hedefleri arasında yer alan çalışmaları iller bazında yaygınlaştırmasına ihtiyaç vardır.

• II. OEP'in Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmeye ve Çocuk Haklarına dair sözleşmeye tam uyumlu hale getirilmesine ve plan kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik tedbirlerin alınmasına ihtiyaç vardır.

• Her ilde bireysel hizmet danışmanlığının otizmlili çocuklar ve aileleri için başlaması konusunda çalışacak birimlerin tespit edilmesi ve bu birimlerde konunun uzmanlarının istihdamı sağlanmalı, çalışma verileri kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

• SB tarafından rapor alma süreçlerinin kolaylaştırılması, rapor sürelerinin uzatılması, kurumların her konu için ayrı rapor istemesinin engellenmesi, II. OEP kapsamındaki tedavi ve yatış protokollerinin tamamlanarak ilgililere paylaşılması gerekmektedir.

• Toplum ve Ruh Sağlığı Merkezlerinden otistiklerin ve ailelerinin yararlanması sağlanmalı ya da benzer yapıda birimler oluşturulmalıdır.

• Erken çocuklukla ilgili disiplinler arası iş birliğini hedefleyen ÇÖZGEM'lerin yaygınlaştırılma planının açıklanmalıdır.

• Her il için en az bir hastanede otizmliler için kritik müdahale ve güvenli alan koşullarının sağlanması, erişkinliğe geçiş kliniklerinin kurulmalıdır. İlaça ulaşma ve maliyetleri konusunda özel bir çalışma yapılmalıdır.

- Uzman doktorların bulunmadığı illerde rapor için belli periyotlarda ilgili branştaki doktorlar görevlendirilmelidir.
- Otizmlilere hastanelerde muayene ve destek konusunda öncelik verilmelidir.
- 18 yaşın altındaki Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirme Raporu (ÇÖZGER) raporlarına eskiden olduğu gibi, "Tanıdan itibaren özel koşul gereksinimi vardır (ÖKGV)." ibarelerinin yeniden getirilmesi gerekmektedir.
- II. OEP'in yetkisiz olarak revize edilen halinde Sağlık Bakanlığı tarafından gerekçesiz olarak plandan çıkartılan maddeler yeniden eklenerek hedeflenen sürelerde hayata geçirilmelidir.

5- ULUSLARARASI İYİ ÖRNEKLER

Birleşik Krallık – Erken Tanı ve Erken Müdahale

Birleşik Krallık'ta National Health Service (NHS) bünyesinde otizmlili çocukların erken tanısı için ulusal standartlar geliştirilmiştir.

- Erken Tanı Zorunluluğu: Çocuk hekimleri, aile hekimleri ve okul sağlık birimleri 18. aydan itibaren tarama yapmakla yükümlüdür.
- Erken Müdahale Programları: Tanı alan çocuklar için eğitim ve sağlık hizmetleri eşgüdömlü devreye girer, aileler ücretsiz danışmanlık ve eğitim programlarına erişebilir.
- İzleme Mekanizması: NHS, yılda bir kez "Autism Progress Report" yayımlayarak uygulamayı kamuya açık şekilde raporlar.
- Tek bir ebeveynin gözetiminde olan otizmlili bireye (genellikle anneler) çalışma imkânı olmadığı için geliri ne bakılmaksızın çocuğu okulçağında bulursa bizzat bakım vermese de aylık geçim maaşı bağlanmakta, ikamet etmesi için karşılıksız konut tahsis i dahi yapılmaktadır.

İskandinav Ülkeleri – Veri Tabanı ve Kapsayıcı Eğitim

İsveç ve Norveç, otizm politikalarını merkezi veri tabanı ve kapsayıcı eğitim modelleri üzerine inşa etmiştir.

- Ulusal Veri Tabanı: Tüm tanıları, eğitim ve sağlık hizmetleri ulusal bir otizm veri tabanına işlenir. Böylece ülke genelinde kaç otizmlili birey olduğu, hangi hizmetlere eriştiği ve sonuçları düzenli olarak takip edilir.
- Kapsayıcı Eğitim: Kaynaştırma eğitiminde öğretmenlere yüksek yoğunluklu destek (yardımcı öğretmen, bireysel materyal, uzman danışmanlık) sağlanır.
- Bağımsız Denetim: Eğitim müfettişleri kapsayıcılık kriterlerini izler, ayrımcılık yapan kurumlara yaptırım uygular.

Kanada – Destekli İstihdam ve Bağımsız Yaşam

Kanada’da otizm politikaları özellikle yetişkinlik dönemine geçiş odaklıdır.

- Destekli İstihdam Programları: İşverenlere otizmlili birey çalıştırmaları için teşvikler verilir, iş koçları aracılığıyla işyeri adaptasyonu sağlanır.
- Bağımsız Yaşam Evleri: Belediyeler ve STK’lar iş birliğiyle otizmlilere yönelik küçük ölçekli, topluma entegre “bağımsız yaşam evleri” işletilmektedir.
- Aile Destekleri: Yetişkinlik döneminde ailelerin yükünü hafifletmek amacıyla bakım desteği ve ekonomik destek mekanizmaları yaygındır.

ABD – Hak Temelli Yasa ve Sivil Toplum Gücü

ABD’de otizm politikalarının temeli, Individuals with Disabilities Education Act (IDEA) ve Americans with Disabilities Act (ADA) gibi yasal düzenlemelere dayanmaktadır.

- Yasal Bağlayıcılık: Eğitim, erişilebilirlik ve ayrımcılık yasağı kanunla güvence altındadır, ihlaller dava konusu olabilir.
- Sivil Toplumun Rolü: Autism Speaks, ASAN gibi kuruluşlar politikaların şekillenmesinde doğrudan etkili olmuş, lobi faaliyetleriyle bütçe ve yasa süreçlerini etkilemiştir.
- Federal ve Eyalet Bütçeleri: Her yıl Kongre, otizm araştırmaları ve hizmetleri için ayrı bütçe kalemleri ayırır.

Genel Değerlendirme

Avustralya’da her otizmlili için 2 bağımsız yaşam asistanı tahsis edilmesi, Fransa’da her ilçede kurulan “tek kapıda çözüm” sistemiyle her konuda destek başvurusu olanakları, otizmlili ailelere giderlerine oranlı mali destek, Almanya’da vergi indirimleri, mali destek, okulda dezavantajların giderilmesi sistemleri gibi olumlu örnekler artırılabilir. Bu örnekler ülkenin mali gücünün yanı sıra otizmlili bireylerin gelecek tasarımına kamu yönetimi kuramları açısından ve devlet planlama yaklaşımlarına göre de değişmektedir.

Bu örnekler değerlendirildiğinde başarılı otizm politikalarının ortak noktaları şunlardır:

1. **Yasal Dayanak:** Planların bağlayıcı yasalarla desteklenmesi.
2. **Bütçe ve İnsan Kaynağı:** Somut kaynak ayrılması.
3. **Veri ve İzleme:** Ulusal veri tabanları ve bağımsız izleme mekanizmaları.
4. **Bütüncül Yaklaşım:** Erken tanıdan yetişkinlikte istihdama kadar yaşam döngüsünü kapsayan politik tutum.
5. **STK Katılımı:** Karar alma süreçlerinde güçlü sivil toplum temsiliyeti.

Ülkemiz kendi olanakları nispetinde, bu iyi örneklerden esinlenerek II. Otizm Eylem Planı'nı gerçek bir dönüşüm aracı haline getirebilir. Bu anlamda erken tanı ve yaşam boyu sürecek destek modelleri bir "hak" olarak tanımlanıp, tüm ilgili kurumlar arasında zorunlu ve verimli iş birliği sağlanmalıdır.

Sağlıklı veri olmadan politika üretilemez, kapsayıcı eğitimin başarısı için öğretmen ve okul düzeyinde zorunlu destek mekanizmaları kurulmalıdır. OEP yalnızca çocukluk dönemine değil, istihdam ve bağımsız yaşam boyutuna da sistemli biçimde odaklanmalıdır.

Otizm politikaları "iyi niyet" belgeleri değil, yasal bağlayıcılığı olan düzenlemeler olmalı, STK'lar sürece kurumsal paydaş olarak dahil edilmelidir.

6- TÜRKİYE OTİZM MECLİSİ ÇALIŞMALARI

Türkiye'deki otizmlilerin ve ailelerinin yaşadığı sorunların çözümü için faaliyetler yürüten TOM'un 21 Temmuz 2023 tarihinde yapılan seçimli olağanüstü genel kurul toplantısında TOM Sekreteryası ve Yürütme Kurulu Üyeleri belirlenmiştir.

TOM Sekreteryası Av. Sedef Erken, Yürütme Kurulu Üyeleri Dudu Karaman Dinç, Serap Dikmen Ahmetoğlu, Demet Çileli, Kıymet Bilgici, Aslıhan Ulu Volkan, Özgül Gürel, Yusuf Çiftçi, Aziz Ergün, Necdet Gümüş ve Senem Saygı olarak seçilmiştir. Yeni sekreteryası ve yürütme kurulu üyelerinin kamu kurumlarının yetkilileriyle temasa geçerek gerçekleştirdiği toplantılarda ve üyelerine yönelik düzenlediği toplantılarda II. Otizm Eylem Planı'nı ve öncelikli konuları mercek altına alınmıştır.

Bu kapsamda ilk olarak TOM üyelerinin öncelikli taleplerini belirlemeye yönelik bir anket ve üye toplantısı düzenlenmiştir. Yapılan anket ve toplantılarda otizmlilerin eğitime erişimde yaşadığı sıkıntılar, sağlık sisteminde karşılaşılan sorunlar, kamp talepleri, yetişkin otizmlilere yönelik gündüzlü ve yatılı bakım merkezlerinin sayısının azlığı ve var olan yerlerdeki eksiklikler öncelikli konular olarak öne çıkmıştır.

TOM Sekreteryası ve Yürütme Kurulu Üyeleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü Dr. Yasin Akar ile ilk toplantıyı 14 Ağustos'ta gerçekleştirmiştir. Erken çocukluk dönemindeki koruyucu önleyici faaliyetlere ve gündüzlü bakım merkezlerine öncelik verdiklerini ifade eden Dr. Yasin Akar, Afyonkarahisar ve Antalya'da otizmliler için çocuklar ve ailelerine yönelik bireysel hizmet danışmanlığı çalışmalarını başlattıklarını söylemiştir. Erken çocukluk dönemine çok önem verdiklerini ve teşhis konulan çocuklara yönelik desteklerin kesintisiz devam edeceğini belirtmiştir. Akar, otizm konusunda ihtisaslaşmış gündüzlü bakım merkezleri açmayı ve bu merkezlerin sayısını artırmayı hedeflediklerini de vurgulamıştır.

MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürü Doç. Dr. Mustafa Otrar ile ilk toplantı 15 Ağustos'ta gerçekleştirilmiştir. MEB'in ana politikasının bütünleştirme sistemi olduğunu belirten Otrar, ülkemizdeki tüm bireylerin eğitim hakkının eşit olduğunu, otizmlilere ayrımcılığa

asla izin verilmeyeceğini ifade etmiştir. Yeni yönetmelik taslağında bazı yeni önlemler ve müeyyideler üzerinde çalışıldığını söylemiştir. Ayrıca, RAM personel sayılarının artırılması, yeni yapılan tüm okul binalarında destek eğitim odalarının planlanması, okullara özel eğitim norm kadroları açılması gibi konularda yoğun çalışmalar sürdürdüklerini ifade etmiştir.

Gerçekleştirilen her iki toplantıda da, TOM Sekreteryası ve Yürütme Kurulu Üyeleri, otizmli bireyler ve ailelerinin hayatlarını iyileştirecek somut adımların acilen atılmasına ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır. Bunun sağlanmasını hedefleyen II. Otizm Eylem Planı'nın hayata geçirilmesinin takipçisi olacaklarını ve TOM olarak kendilerine düşeni yapmaya hazır olduklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca, İstanbul Vali Yardımcısı Serap Özmen Çetin başkanlığında 15 Ağustos'ta yapılan 2. Otizm Eylem Planı İl İzleme ve Denetleme Kurulu Toplantısına da TOM adına katılım sağlanmıştır.

Türkiye Otizm Meclisi (TOM) Hakkında: TOM, 27 Kasım 2016 tarihinde 55 sivil toplum örgütü tarafından Konya'da kurulmuştur. Günümüzde üye sayısı 103'e ulaşan TOM'un kuruluş amacı, otizmli bireylerin ve yakınlarının anayasadan, ilgili yasa ve yönetmeliklerden, uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan haklarının savunuculuğunu yapmaktır.

Öncelikli hedefi Otizm Eylem Planlarının hayata geçirilmesini sağlayarak otizmli bireylerinin ve ailelerinin yaşam kalitesini yükseltmektir. Bu amaçla alanda çalışan üyesi sivil toplum örgütleriyle birlikte hareket eden TOM, savunuculuk faaliyetleri yürütür, kamu kurumlarıyla iş birliği yaparak otizmli bireylerin ve ailelerinin haklarını kullanmasını sağlamak için çalışır.

Metodoloji ve Veri Toplama Araçları

Türkiye Otizm Meclisi'nin ana hedeflerinden biri, Otizm Eylem Planı'nın izlenmesi ve hayata geçirilmesidir. Bu amaçla TOM tarafından, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM), Milli Eğitim Bakanlığı ve Özel Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı ile temaslarda bulunulmuştur. Üye derneklerinin yanı sıra kamu kurumlarıyla da online toplantılar gerçekleştirmiştir. Bütün bu faaliyetlerden elde edilen veriler bu rapor için analiz edilmiştir.

TOM üye derneklerinden gelen sahaya ilişkin bilgiler ve hazırlanan raporlar, TOM Sekreteryası ve Yürütme Kurulu tarafından bakanlıklar düzeyinde yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, otizm ve engellilerle ilgili basına yansıyan haberler bu raporun hazırlanmasında kullanılmıştır. Her ilde oluşturulan II. Otizm Eylem Planı İl İzleme Kurullarında yer alan TOM üyesi derneklerin aktardığı bilgiler de rapor kapsamında analiz edilmiştir.

Terminoloji ve Geri Bildirim

Otizm, oluşum mekanizmaları itibarıyla hala bilimsel anlamda da bilinmeyenler içeren, kavramların çeşitli ülke ve gruplarda dahi görece farklı algılandığı ve kullanıldığı, engelliliğe dair yaklaşım farklarının dilin ve kavramların kullanımına ve tercihlere yansıdığı bir alandır.

Türkiye Otizm Meclisi 103 derneği temsil etmekte, bu derneklerin de yaklaşımlarında metinlerinde farklılıklar bulunmakta, otizmlili, otistik, otizm spektrum bozukluğu, otizm spektrumu, hafif orta ağır otizm gibi çeşitli kullanımlara yer verilebilmektedir.

Ayrıca otizmin tıbbi tanımının alındığı ABD’de kullanılan bozukluk (disorder) kelimesinin Türkçe çevirisine dair de farklı uzmanların birbirinden değişik yorumları mevcuttur. Otizm bir farklılık mı, hastalık mı, özellik mi, nöroçeşitlilik mi gibi tartışmalar sürmektedir.

TOM’un odak noktası Otizm Eylem Planının hayata geçmesi olduğundan bu raporda tüm bu tartışmalar bir yana bırakılarak otizm, otistik ve otizmlili kavramların tamamına yer verilmiş, raporda kullanılan dil ve kavramlar, tüm otizmlili bireylerin ve ailelerinin kendilerini kapsanmış hissetmesini sağlamak amacıyla seçilmiştir.

Bu rapor tamamen gönüllü çalışan aileler, eğitimciler ve gönüllülerden oluşan bir ekip tarafından amatör bir ruhla, otizmlili birey ve ailelerini hayatının gerçeklerinin ortaya konması ve Otizm Eylem Planının gelecekteki işlevinin geliştirilmesine destek vermek amacıyla hazırlanmıştır.

Daha önce böyle bir genel raporlama çalışması yapılmadığından önceki verilerle karşılaştırma imkanı da bulunmamaktadır.

Bu sebeple raporu inceleyen kişilerin katkıda bulunmak istedikleri noktalarda yorum, katkı ya da eleştirilerini turkiyeotizmmeclisiorg@gmail.com a iletmeleri beklenmektedir. İmkanlar dahilinde rapor periyodik olarak güncellenecektir.

© 2025 Türkiye Otizm Meclisi

Bu rapor kamuoyu ile paylaşarak ilgili tüm bakanlıklara, illerde valiliklere, TBMM’nin ilgili komisyonlarına ve basına sunulacaktır.

Bu raporun tüm hakları saklıdır ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK)’e göre korunmaktadır.

“Otizm Eylem Planı 2025 Raporu”, Türkiye Otizm Meclisi Yürütme Kurulu tarafından hazırlanmış olup, yazarların ve katkı sunan kurumların bilgi ve değerlendirmelerini içermektedir.

Raporun tamamı ya da bir bölümü, kaynak gösterilmeden çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yayımlanamaz veya herhangi bir şekilde ticari amaçla kullanılamaz. Bilimsel çalışmalar ve savunuculuk faaliyetleri kapsamında, **açık ve doğru kaynak gösterilmek kaydıyla** alıntı yapılabilir.

İçerikte yer alan görüşler, ilgili yazarların sorumluluğunda olup, destekleyen kurumların resmi görüşü olarak değerlendirilmemelidir.

Eylül 2025

**TÜRKİYE
OTİZM
MECLİSİ**